

SVE NAŠE OLIMPIJADE

DUHA I IGARA

Pišu:

Dušanka Profeta,
Boris Beck,
Pierre Bourdieu,
Georges Vigarello

stranice 21-28

Zarez

Zdenko

Jajčević

ISSN 1331-7970

dvojednik za kulturna i društvena zbivanja • zagreb, 28. rujna 2000, godište II, broj 39 • cijena 10,00 kn; za BiH 2,5 km; za Sloveniju 320 sit

Razgovor
Tomislav
Reškovic
**Vrijeme
malih
priča**
stranice 6-7

**Obične
hrvatske
gluposti**

Pišu: Katarina Luketić,
Daša Drndić, i Boris Beck
stranice 8-9

Razgovor
**Judith Butler i
Elizabeta Šeleva**

Maja Uzelac
stranice 12 -13

**Koštunica
u grlu**

Govore:
Ivan Šiber
i Zdravko Grebo
stranice 10-11

Esej

**Virtualna
kazališna
tijela**

Hans-Thiess
Lehmann
stranice 38-39

FILMSKI SVIJET

Jurica Pavičić, Sabina Pstrocki, Ana Wild, Sandra Antolić, Marijan Krivak
stranice 32-35

zarezi

gdje je što

Zarezi

Info, najave *Antonija Zaradija Kiš, Srđan Rabelić* 4-5
Prosvjed *Zvonimir Bulaja* 5

U žarištu

Jučer, danas, jučer *Pavle Kalinić* 3
Za bolje veze *Biserka Cvjetičanin* 3
Razgovor s Tomislavom Reškovicem *Davorika Vukov Colić* 6-7
Razgovor s Ivanom Šiberom i Zdravkom *Grebom Omer Karabeg* 10-11
Populizam u Austriji *Sebastian Reinfeldt* 16
Dijalog povjesničara-istoričara *Žarko Puhovski* 17
Posrtaji moralnog autoriteta *Trpimir Matasović* 18

Hrvatska svakodnevnica

Soba za prepoznavanje *Katarina Luketić* 8
Uživajmo javno, umrimo tajno *Boris Beck* 9
Znakovi pored puta *Daša Drndić* 9

In memoriam

Muradif Kulenović *Narcisa Sarajlić* 11

Ženski razgovori

Judith Butler: Reći ću da sam žena politički i javno *Maja Uzelac* 12
Elizabeta Šeleva: Balkanizam kao fantomsko biće *Maja Uzelac* 13

Tema: Frankfurtski sajam knjiga 2000.

Poljska zvijezda u Gutenbergovoj galaksiji *Goia-Ana Ulrich* 14
Razgovori s Brankom Čegecom i Albertom Goldsteinom *Ana Schmidbauer* 15

Eseji

Errata *George Steiner* 18
Rječnik dvadesetog stoljeća *James G. Ballard* 19
Aristotel i logos *Barbara Cassin* 20

Arheologija

Temelji minojske arheologije *Helena Tomas* 29

Likovnost

Razgovor s Gregorom Podnarom: Dinamični model kulture *Saša Glavan* 30
Ekspanzija slike *Darko Šimičić* 31
Tko se brine o suvremenoj umjetnosti *Anto Jerković* 32

Film

Razgovor s Philippeom Boberom: Važno je moći prekoračiti budžet *Sabina Pstročki, Ana Wild* 32
Još jedan praznik filma *Marijan Krivak* 32
Razgovor s Marinom Fulgosijem: Strani element *Sandra Antolić* 33
Čeka nas uzbudljivo filmsko desetljeće *Jurica Pavičić* 34-35
Beckett na filmu *Svjjetlana Hribar* 37

Glazba

Talentirani trgovac *Branko Kostelnik* 36

Kazalište

Pohvala glumištu *Nila Kuzmanić Svete* 37
Virtualna kazališna tijela *Hans-Thiess Lehmann* 38

Poezija

Zlatotisak *Slavko Jendričko* 40

Kritika

Odsutnost odsutnog *Tomislav Brlek* 41
Alien, moj ljubimac *Neven Jovanović* 42
Osoba, narod, opsadno stanje *Grozdana Cvitan* 42
Otok u knjigu stavljen *Katarina Luketić* 43
Novi egzotični kontinent *Roman Simić* 43
Na tragu zaboravljene soc-realističke *Brane Mozetić* 44
Putovi analiza *Grozdana Cvitan* 45

Reagiranj

Neinformiranost kritičara Upravni odbor Hrvatskog centra ITI 45
Estetika marksističkog linča *Nataša Govedić* 45
Multimedijalni centar Rijeka 46

Eurozarezi

Srđan Rabelić, Gioa-Ana Ulrich 47

TEMA BROJA: DUHA I IGARA

Priredili: *Duška Profeta i Dean Duda*
Imate li olimpijske vatre? *Boris Beck* 21
Razgovor sa Zdenkom Jajčevićem: Olimpijska ideja nekad i danas *Duška Profeta* 22-23
Pierre de Coubertin *Zdenko Jajčević* 24-25
Kako se može biti ljubitelj sporta? *Pierre Bourdieu* 26-27
Vrijeme sporta *Georges Vigarello* 28

Na naslovnici: Frida Kahlo

Ljubitelji knjiga

iskoristite prednosti Interneta
i posjetite najnagrađivaniji
hrvatski web

Moderna vremena Online

<http://www.moderna-vremena.hr>

knjižara & antikvarijat
nude vam najugodniji
i najpovoljniji način
kupovine novih
i antikvarnih knjiga

&

Nakladnički info-servis

<http://www.moderna-vremena.hr/nakladnici>

donosi sve potrebne
informacije o hrvatskim
nakladnicima
i njihovim izdanjima

A svaki dan od 9-21 h

dostupni smo i

na lokaciji - Teslina 16, Zagreb,

tel./fax 01 4810 742

e-mail: moderna-vremena@zg.tel.hr

NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!
NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!
NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!
NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!NOVO!

Fantastični bestijarij Hrvatske

Dr. H. C. Zabludovsky

Osigurajte na vrijeme svoj primjerak

Tel.: 01 / 46 77 431

Kratko stoljeće, bilo ono od 1918. do dvije tisućite, bilo od tisuću devetstote do danas nalazi se zauvijek iza nas dok mi živimo njegovih zadnjih stotinjak dana. Posve je drugi par rukava što smo od tog stoljeća naučili i jesmo li ista naučili ili barem zapamtili. Kako se sve odvija zadnjih desetak godina, izgleda da se zapamtilo puno toga, čak se i pokušalo ponoviti i tim se mahalo i na to se pozivalo. Pozivalo bi se i dalje, ali eto izdajnička Europa se okomila na te igre i igrice koje je (normalni svijet) ta ista Europa vojno porazila 1945. Godine, a njihovu subraču u drugoj boji dotukla uz pomoć praznih samoposluga 1989. godine. Onog pozitivnog, na čemu suvremena Europa na pragu dvadeset prvog stoljeća počiva, zapamćeno je malo ili nimalo, a značajan dio se odbacuje upakirano u ambalažu licemjernog svijeta. Čak i da je licemjeran jedan ili sto posto, što mu mali uopće mogu. Svijet je takav kakav je i treba mu se prilagoditi. Svi koji su mu se pokušali suprotstaviti bili su poraženi, zvali se fašisti ili staljinisti, a trajali su kraće negoli su to očekivali.

Niveliranje Istoka i Zapada

Od pada Berlinskog zida prošlo je punih deset godina. Jedni su ogromnim koracima krenuli naprijed. Istočna Njemačka na primjer koja je preko noći pretvorena u najveće gradišće u cijeloj Europi. Bivša Zapadna Njemačka uložila je 400 milijardi njemačkih maraka. Pokazalo se da to još uvijek nije dosta za niveliranje Istoka i Zapada, a sa sviješću i radnim navikama ide još i teže. Primjera radi,

stigneš u Leipzig, izađeš u grad i sjedneš u prvi kafić koji vidiš. Prolaze minute i nakon pola sata shvatiš da konobaru ni traga. Potražiš ga pogledom i vidiš kako mirno ispija pivo u susjednom kafiću. I nakon fiksiranja on se ne pomakne. Napustiš kafić ljutit i žedan i kreneš dalje. Raspoloženje popravi poneki goli par

ke. Istočnjaci su ljuti na zapadnjake jer su im od skoro milijun radnih mjesta u metalnoj industriji ukinuli skoro sva. To što njihova Wartburga ili trabanta ne žele kupiti ni oni sami nije važno. Zajednička im je zajednička budućnost koliko god to stajalo po rezne obveznike Zapada i koliko god to užasavalo istočnjake. Ne-

Odlazak pametnih

Nasuprot uspješnim nalazila se i grupa neprilagodljivih kojima su donedavno pripadale Slovačka i Hrvatska. Odlaskom nezamjenjivog premijera u Slovačkoj i nezamjenjivog predsjednika u Hrvatskoj stvari su se počele kretati na bolje. Slovačka je ubr-

nje slobodnim izborima. Što je naravno točno, ali predstavlja samo početak. Dug je put od raspisivanja slobodnih višestranačkih izbora do zaživljavanja stvarne demokracije. Preduvjeti su nepovredivost privatnog vlasništva, privatno poduzetništvo, civilno društvo, zaštita ljudskih prava, ekologija itd, a većina navedenog ne stanuje u glavama bivše i sadašnje elite koja je u svoju boljševičku strukturu umjesto internacionalizma ubacila isto, ali bez inter-

Zahvaljujući istima stanje će se početi značajnije mijenjati tek kad biologija odradi svoje pod uvjetom da pismeni i njima slični ostanu u domicilnim zemljama, a ne da odu na Zapad.

Jedino je taj radikalni rez tj. totalna smjena kadrova provedena u Njemačkoj. Ostali su prisiljeni reciklirati naslijeđeno uz mukotrpn probaj mlade generacije kojoj stara struktura uredno uvaljuje klipove.

Hrvatski problem broj jedan nisu kadrovi koji su ostali, presvukli se i s novom retorikom nastavili taljigati po starom, već odlazak ono malo sposobnih pametnih kadrova, kompatibilnih sa zapadnim tehnologijama i načinom razmišljanja, koji jednostavno nemaju vremena glasnoj manjini i šutljivoj većini otkrivati toplu vodu koja je na Zapadu već odavno otkrivena i nitko to posebno ne spominje, ali se to smatra uobičajenim i samim po sebi razumljivim kao opće mjesto na koje se oslanja prilikom osmišljavanja dvadeset prvog stoljeća. ■

Kratko i jasno

Jučer, danas, jučer

Hrvatski problem broj jedan nisu kadrovi koji su ostali, presvukli se i s novom retorikom nastavili taljigati po starom, već odlazak ono malo sposobnih pametnih

Pavle Kalinić

koji iz protesta prođe obučen samo u čarape. I to je Njemačka, neka druga, ali stvarna i neizbježna. Na svakom koraku vide se nove zgrade i fasade. Sveučilišta imaju nove profesore, sudovi suce, vojnici časnike, instituti istraživače. To se moglo, jer su novi ljudi dovedeni iz bivše Zapadne Njemačke. Raznorazni njihovi udbaši ne mogu se zaposliti u javnim službama.

Ipak se jedni na druge ljute, a to je ipak nešto što ih povezuje. Zapadni porezni obveznici ljutiti su na istočne jer se njihov novac ulaže uzaludno u lijeve istočnja-

ma više nikakve utopije (ali ni Stasija), već samo rad, spavanje, klopa i ponešto godišnjeg odmora. Nekima i previše, a nekima užas nedostatka ikakve utopije.

Poljska, Češka i Mađarska morale su u tranziciju krenuti same jer kao ni ostali nisu imale bogatog brata na Zapadu. No za razliku od većine uspjeli su vrlo brzo ući u punopravno članstvo NATO-a i imaju najveće izgleda za ulazak u EU. Ni Slovenija nije daleko iako i njima tu i tamo proključa balkansko duhovno nasljeđe.

zala prilagođivanje standardima EU-a, a Hrvatska je kao posljednja zemlja primljena u Partnerstvo za mir. Nisu primljene Bosna i Hercegovina koja je pod međunarodnim protektoratom jer ima dva entiteta i tri vojske i Jugoslavija koja ni ne želi ući u Partnerstvo za mir.

Zajedničko svim zemljama u tranziciji ipak je to da imaju ograničene resurse poglavito u ljudskom potencijalu. Cijelo stoljeće totalitarnih režima ostavilo je trag koji nije tako lako ukloniti. Mnogi su početkom osamdesetih vjerovali da demokracija započi-

Dvije godine je proteklo od Međuvladine konferencije o kulturnim politikama za razvoj koju je UNESCO, u suradnji sa Švedskom, organizirao u Stockholmu. Na konferenciji je istaknuta razvojna uloga kulturnih politika i potreba intenzivnije međunarodne suradnje u istraživanjima na tom području. U završnom dokumentu Akcijskog plana stockholmske konferencije kulturna politika definirana je kao jedan od ključnih elemenata endogenog i održivog razvoja, te je preporučeno zemljama članicama UNESCO-a da potaknu integriranje kulturne politike u svoje razvojne strategije, osobito s obzirom na procese globalizacije, urbanizacije i ubrzanih tehnoloških promjena.

U tom pravcu predloženo je osnivanje istraživačkih i informacijskih mreža o kulturnim politikama za razvoj kojima bi prva zadaća bila skupljanje i širenje znanja i informacija o kulturnim politikama u svijetu te uspostavljanje veza između istraživača i onih koji odlučuju i provode kulturnu politiku (policy-makers). Na taj način ostvario bi se međunarodni protok informacija o kulturnim politikama, kulturnoj praksi i inovativnim idejama iz mnogih izvora, kao što su različite razine vlade te nevladin, privatni i "treći" sektor.

Mreža kulturnih politika

O boljem povezivanju u području kulturnih politika, kao preporuci konferencije u Stockholmu, raspravljalo se na skupu koji

je organizirao UNESCO, uz financijsku potporu Kanade i Švedske, u Hannoveru, od 18. do 21. rujna 2000. Na skupu su sudjelovali predstavnici različitih mreža, instituta i opservatorija za kulturne politike sa svih kontine-

turnu infrastrukturu koja u mnogim zemljama ne postoji ili je slabom razvijena.

Takva bi mreža trebala svoje aktivnosti usmjeriti na inovacije u koncepciji kulturnih politika, zatim na obrazovanje, razvoj

nikacija Hrvatske odvija se znatnim dijelom putem aktivnosti Vijeća Europe. Jedan je od najnovijih primjera izložba u Muzeju Mimara o konzervaciji kamenih spomenika (principi, metode, dosezi) i pučkom graditeljstvu koja predstavlja završetak kampanje Vijeća Europe o zajedničkoj baštini. Sam naziv kampanje – Europa, zajednička baština – izražava svijest o zajedničkoj europskoj baštini koju čine različite kulture i poruka o punoj afirmaciji europskog multikulturalizma i dijaloga. Kulturna i prirodna baština koja se ne sastoji samo od pokretnih i nepokretnih spomenika, već i od niza etičkih i duhovnih vrijednosti, etničkih tradicija i društvenih praksi, snažno je sredstvo promicanja znanja, tolerancije i razumijevanja među narodima. Stoga je cilj ove kampanje bio jačanje osjećaja zajedničke pripadnosti, želje za suradnjom i otkrivanjem različitih kultura, kao što je jednom prigodom naglasio generalni sekretar Vijeća Europe Walter Schwimmer: "Kulturna baština nas ne dijeli – naprotiv, ona omogućuje da shvatimo složenost naših odnosa".

Hrvatska sudjeluje u brojnim projektima Vijeća Europe, u domeni obrazovanja, kulturnih politika i, kao u slučaju ove kampanje, u domeni kulturne baštine, pridonoseći razvoju europske interkulture komunikacije i suradnje. ■

Kulturna politika

Za bolje veze

Mreža za istraživanje kulturnih politika, u kojoj su obje zajednice partneri, može pridonijeti razvijanju odnosa koji će vlastima na nacionalnoj i lokalnoj razini olakšati odlučivanje

Biserka Cvjetičanin

nata. Diskusija je pokazala da su veze između istraživača i onih koji odlučuju u domeni kulturnih politika vrlo slabe u većini zemalja, što je i jedan od glavnih razloga nedovoljnog/neaдекватnog znanja potrebnog za elaboraciju kulturnih politika. Svi su se sudionici složili o potrebi osnivanja mreže koja bi obuhvatila prije svega opservatorije, ali i institute, mreže, pa i pojedince zainteresirane za ovo područje, koja bi unijela novu dinamiku u međunarodna istraživanja kulturnih politika. U tu svrhu potrebno je prije svega razviti informacijsku kul-

komparativnih istraživačkih metoda i instrumenata, statistika i indikatora, na nove odnose i povezivanje s drugim područjima ("kulturna politika kao transsektorska razvojna djelatnost") te razvoj inovativnih sustava kulturne suradnje. Navedene aktivnosti, kao i brojne druge koje bi mreža ispunjavala, moguće su jedino putem zajedničkih istraživanja i partnerstva kojima bi UNESCO i druge međuvladine, vladine i nevladine organizacije trebale pružiti financijsku potporu.

Cjelokupna rasprava istakla je postojeći jaz između dviju zajed-

će vlastima na nacionalnoj i lokalnoj razini olakšati odlučivanje.

Europa, zajednička baština

Konferencija je održana u kanadskom paviljonu na EXPO-u 2000, pa je to bila prigoda i za posjet hrvatskom paviljonu. Na izvrsnoj lokaciji, simbolikom i kombinacijom vode, skulptura i novih tehnologija paviljon i u kasne večernje sate privlači brojne posjetioce te još jednom svjedoči o aktivnoj uključenosti Hrvatske u međunarodnu komunikaciju.

Međunarodna kulturna komu-

Zanemareni erudit

Buzetski dani 2000, 31. znanstveni skup

Antonija Zaradija Kiš

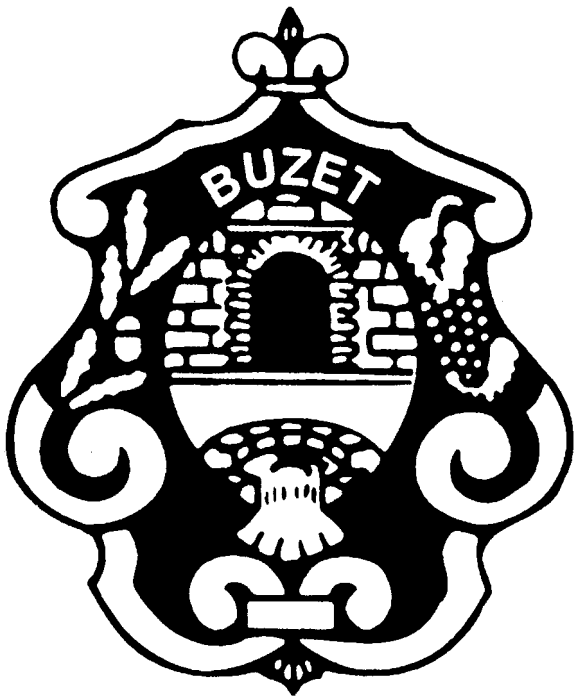
Od 2. do 17. rujna 2000. u Buzetu, poznatom u novije vrijeme kao gradu tartufa, održavale su se raznolike kulturne i sportske manifestacije u sklopu tradicionalne svetkovine Subotine. Ono po čemu je od prošle godine svetkovina posebno obilježena jest Fritoda, kajgana od 2.000 jaja (koliko godina toliko jaja) s tartufima koja se priprema u posebno izrađenoj prigodnoj ogromnoj "tavi" na glavnom trgu. Buzetske dane obilježava i jednodnevni znanstveni skup koji ima za cilj razotkrivanje jezičnih i demografskih specifičnosti Buzeštine te bolje upoznavanje jedinstvene povijesti buzetškoga kraja, arheološke i umjetničke baštine. Konačni rezultat skupa je Buzetski zbornik koji već 26 godina objelodanjuje izlaganja sa skupa.

Ovogodišnji 31. znanstveni skup obilježile su dvije obljetnice, odnosno dva lika iz hrvatske kulturne povijesti. U jutro 8. rujna, uz zvuke sopila, u gradskom Spomenparku otkriveno je poprse – djelo kipara Vanje Radauša – znamenitom, dugo vremena zanemarivanom hrvatskom jezikoslovcu profesoru Josipu Ribariću u povodu 120 godina njegova rođenja.

Lik i djelo Josipa Ribarića danas su nezanimari dio istarske kulturne, točnije jezikoslovne baštine koja se očituje u njegovu pedagoškom, znanstvenom, pjesničkom i društvenom radu. Ribarićeva životna i obrazovna povezanost s Trstom, Bečom, Zagrebom, Mariborom, Pazinom i cijelom Istrom ukazuje na čovjeka iznimno širokih znanstvenih i kulturnih vidika čija se bogata sakupljačka dijalektološka i književna riznica počela objavljivati. Imajući u vidu nesebičan odnos Ribarića prema svome kraju i ljudima, a posebice nje-

govu iznimnu filološku djelatnost čijim se materijalima mnogi i danas služe, zapanjuje činjenica da niti jedan od dvaju do sada tiskana hrvatska leksikona nije spomenuo ime Josipa Ribarića.

Znanstveni skup nastavio je svoj rad u Gradskoj vijećnici Narodnoga doma izlaganjima koja su se odnosila na novija arheološka i arhivska istraživanja Buzeštine.

Grupa od sedam izlagača evocirala je životni i znanstveni put akademika Branka Fučića (8. 9. 1920 - 31. 1. 1999). Videosnimkom S Brankom Fučićem na Osoru, koju je pripremio Lj. Ribarić, oživljen je lik velikoga erudita, povjesničara umjetnosti, stručnjaka za srednjovjekovno zidno slikarstvo i hrvatsko glagoljaštvo, terenskoga istraživača Istre i Kvarnera, predavača i pisca koji bi upravo na dan Male Gospe slavio svoj osamdeseti rođendan. Sjećanjem na akademika Fučića, Buzetski dani znanstveno su obilježili prvu godišnjicu njegove smrti uz zanimljive priloge njegovih kolega, prijatelja i učenika. ■

Knjižnica u opasnosti

Vijesti o (ne)zatvaranju knjižnice Francuskog instituta u Zagrebu podigle su mnogo prašine

Srđan Rahelić

Kad glasine o (ne)zatvaranju nekog stranog kulturnog centra ili njegove biblioteke u Zagrebu uskovitlaju puno prašine, onda to znači samo jedno – ljudi prate njegov rad i taj centar ima velik broj korisnika. Istodobno, predstavnici tog veleposlanstva nisu se pretrgli da obavijeste korisnike o svojim planovima, pa je jasno da može doći do nesporazuma.

O čemu se zapravo radi? Naime, jedan od najstarijih inozemnih kulturnih centara u Zagrebu, koji sljedeće godine slavi osamdeseti rođendan, uskoro bi mogao djelovati u znatno izmijenjenom (suženijem?) obimu. U sklopu reorganizacije koju od 1995. godine provodi Ministarstvo vanjskih poslova Republike Francuske, došlo se do ingeniozne zamisli da se objedine dosad razdvojene usluge Francuske čitaonice (smještene u zagrebačkoj Preradovićevoj ulici 5) i Francuskog instituta, odnosno knjižnice (Preradovićeva 40). Kako tvrdi direktor Francuskog instituta Robert Horn ne samo u Hrvatskoj, već i u čitavom svijetu, objedinjuju se knjižnice i čitaonice, odnosno takozvane medijateke gdje se na jednom mjestu (Centre de ressources) građani, osim knjiga, novina, časopisa, diskova, videokazeta i sl., mogu koristiti Internetom i dolaziti do raznih informacija o Francuskoj. Uz to ta bi ustanova bila informatizirana i obogaćena novim izdanjima, računalima i DVD-ovima. Ideja, reći ćemo, nije loša. Pa svugdje u svijetu takve ustanove djeluju na jedinstvenoj lokaciji – u tome nema ničeg nelogičnog. U čemu je onda problem? Prostor Francuske čitaonice izuzetno je malen i dosad je služio samo kao mjesto za čitanje francuskih novina i časopisa te posuđivanje diskova ili videokaseta, dok se na prvoj etaži nalazio Ured za jezičnu suradnju uz knjižnicu s knjigama za učenje francuskog jezika, priručnicima za profesore i ostalim didaktičkim materijalom. S druge pak strane,

knjižnica Francuskog instituta sadrži oko 25.000 svežaka i izuzetno je dobro opskrbljena knjigama na francuskom iz najrazličitijih područja, pa je nepoznanica kojim su se ciljevima rukovodili predstavnici nacije koja slovi za jednu od najvećih svjetskih kulturnih velesila. Ako je cilj da se dođe do kvalitetnije usluge u prostoru koji će objedinjavati sve usluge, onda je već samo pogledom na veličinu prostorija jasno da je to neizvedivo.

Preseljenjem u skučen podrum (valja ipak reći da je u tijeku adaptacija, ali ne i proširenje) Francuske čitaonice neminovno je da bi biblioteka bila desetkovana. No, kako tvrdi Horn, biblioteka će, naprotiv, biti obnovljena, informatizirana i samo djelomično preseljena na novu lokaciju, dok bi na starom mjestu tj. u Preradovićevoj 40 ostale knjige koje nisu za posudbu, pa bi na toj adresi i dalje ostala dvorana kojom bi se studenti i ostali korisnici knjižnice mogli služiti za učenje i istraživanje, a na toj bi se lokaciji nalazio Ured za jezičnu suradnju.

Ako je tako, odista nije jasno hoće li se sve to odraziti na kvalitetu knjižnice isključivo u pozitivnom smislu (osim na njezinu informatizaciju i preuređenje interijera), budući da mi nije poznato da se neka knjižnica unapređuje "razbijanjem" na dva dijela. Razumljivo je da je prostor u blizini Cvjetnog trga i s velikim staklenim izlozima prostor koji je puno atraktivniji za prezentaciju neke zemlje, pa je razumljivo da se od njega pokušava napraviti reprezentativni francuski "kulturno-informativni" centar, no ostaje dvojbeno zbog čega u njega smještati dio knjižnice.

Ne mogu se oteti dojmu da Hrvatska Francuskoj kao zemlja u političkom smislu jednostavno nije zanimljiva, pa ona svoje usluge u njoj svodi na minimum. Nameće se pitanje nije li ovo "razdvajanje" knjižnice Francuskog instituta vjerojatno samo uvod u njezinu moguće gašenje. U situaciji kada u Hrvatskoj sve manje ljudi uči francuski jezik, te kad se na Filozofski fakultet svake godine upisuju sve manje studenata francuskog jezika, čini mi se da bi Francuskoj prvoj trebalo biti stalo do toga da se situacija izmijeni. Ovo je, dakle, prilika da pozovem na intenziviranje aktivnosti i potpore prvenstveno francuski Ured za kulturnu i znanstvenu suradnju, koji se po tom pitanju pokazao nedovoljno aktivnim, ali i odgovarajuće hrvatske institucije. ■

Prosvjed

Sretni dobitnici i oni drugi

Razočarani kriterijima Komisije za otkup knjiga Ministarstva kulture odlučili smo svim knjižnicama u Hrvatskoj pokloniti CD-ROM Klasičnu hrvatske književnosti

Zvonimir Bulaja,
urednik izdanja i direktor

Razočarani ovogodišnjim kriterijima Ministarstva kulture pri otkupu knjiga za knjižnice, čiji su rezultati nedavno objavljeni, odlučili smo se na neuobičajeni prosvjed. Ministarstvo kulture je i ovaj put, jednako kao i prošle godine, miomislilo naša CD-ROM-izdanja,

premda je nova vlast pri nastupu početkom godine u nizu intervjuja najavila orijentaciju prema novim medijima i novim tehnologijama.

U dosadašnjim natjecajima, ranijih godina, multimedijalna izdanja nisu bila u programu otkupa, odnosno nisu bila obuhvaćena natjecajem. Ove godine nismo dobili obrazloženje, premda je komisija otkupljivala CD-ROM-naslove drugih izdavača koji imaju mnogo manje veze s kulturom, jer je riječ o CD-ROM-ovima obrazovnog i zabavnog karaktera. Istovremeno su se od drugih izdavača za trostruko veću cijenu otkupljivala djela domaćih klasika "na papiru", odnosno u formi klasične knjige, koja se također mogu pronaći na našem CD-ROM-u zajedno s još 67 drugih naslova.

Kriteriji komisije stoga nam uopće nisu jasni jer se očigledno ne radi o financijskim razlozima ni o kriterijima sadržaja.

Otkup knjiga značajna je državna intervencija u zbivanja na hrvatskom izdavačkom tržištu. Radi se o relativno velikim iznosima kojima država arbitrarnom odlukom dovodi neke izdavače u privilegirani položaj, isto onako kako državni sponzori utječu (ili su barem do sada utjecali) na rezultate nogometnog prvenstva. To je ujedno i razlog što su knjige – umjetno – toliko skupe, jer se računava s raznim otkupima i potporama kod kojih se za cijenu ne pita, a prodaja i trud oko predstavljanja knjiga čitateljstvu postaju čisti neisplativi teret i beznačajni izvor prihoda. Tako nestaje svaka volja da se knjiga i književnost promovira i približi širem krugu kupaca. Drugim riječima, knjige se izdaju gotovo isključivo za otkup, postavi se dovoljno visoka cijena da se cijeli

projekt, uz malo rizika i lobiranja, isplati ako knjiga prođe na otkupu, a prodaja potom nije bitna.

Ove su godine rezultati otkupa javni i objavljeni na Web-stranicama Ministarstva kulture (www.min-kulture.hr), pa se u nelogičnosti možete uvjeriti i tako. "Sretni dobitnici" i ovom su zgodom bili oni koji su bliski vlasti ili su izravno u vlasti ili vladajućim strankama, samo što su se imena izmijenila. Svaki površni poznavatelj izdavačke scene u Hrvata zna da se radi o uskom krugu ljudi, određenom lobiju, koji je dobio najveći dio sredstava. Isto tako većina izdavača koji su ove godine dobro prošli u otkupu ranijih su godina bili žestoki kritičari otkupa.

U znak protesta zbog takve situacije odlučili smo svim narodnim knjižnicama u Hrvatskoj pokloniti jedan CD-ROM Klasičnu hrvatske književnosti – Epika, romani, novele, ukoliko ga

već nemaju, jer smatramo da se to izdanje naprosto mora naći u fondu svake naše biblioteke zbog brojnih prednosti koje upravo njima nudi, a i, ako ništa drugo, stoga što je to prvo CD-ROM-izdanje ovog tipa u Hrvatskoj. Želimo ujedno pokazati kako naše nezadovoljstvo nije izazvano time što nismo dobili tih desetak tisuća kuna, koliko bi Ministarstvo potrošilo da je naše izdanje zadovoljilo komisiju. Biblioteke su i same pokazale velik interes za naša izdanja, pa je jedan dio njih već nabavio spomenuti CD-ROM. Ostale manje biblioteke CD nisu kupile zbog toga što ili nisu tehnički opremljene ili djelatnici nisu upoznati s mogućnostima novih tehnologija, a i stoga što su vjerojatno računali na otkup Ministarstva. Vjerujemo da će se opremljenost knjižnica računalima u dogledno vrijeme poboljšati, te da će i one uskoro moći iskoristiti sve prednosti novih medija. ■

najave

r u j a n 2 , , ,

Granice2000.

U subotu 30. rujna u Slavonском Brodu bit će otvorena izložba *Granice 2000.* koja će okupiti radove brojnih umjetnika iz Bosne i Hercegovine, Slovenije, Češke i Hrvatske. Konceptualno izložba problematizira pojam "granice u umjetničkom, socijalnom i političkom kontekstu", a bit će postavljena u prostoru brodske Tvrđave, kao svojevrsnom mjestu memorije, mjestu koje je graditeljski, povijesno i prostorno mnogome određeno upravo granicama.

U odabiru kustosa Darka Šimičića, a u organizaciji Galerije umjetnina SlavonSKI Brod i Instituta za suvremenu umjetnost na izložbi će sudjelovati: Damir Babić, Toni Brekalo, Boris Cvjetanović, Fruštuk, Zlatko Kopljar, Igor Kuduz, Kristina Leko, Tihomir Miletić, Vesna Pokas, Mladen Stiljanić, Ivan Šeremet, Slaven Tolj te projekt *Bunkeri sjeverne Hrvatske*; zatim iz Ljubljane Marko Kovačić; iz Sarajeva Nebojša Šerić-Šoba te iz Praga Lukaš Jasansky i Martin Polak. Većina radova tih umjetnika – u rasponu od prostornih instalacija i videoprojekcija do fotografija – bit će osmišljena i izvedena specijalno za ovu izložbu. Na dan otvorenja izložbe održat će se i okrugli stol u prostoru Franjevačke gimnazije na temu umjetničkih intervencija u urbanom prostor. (K.L.)

Patent na život

Inicijativa protiv ekonomske globalizacije, Zagreb 24 - 26. rujna 2000, Zelena akcija, Attack, net.kulturni klub, mama

Solidarizirajući se s Inicijativom protiv ekonomske globalizacije, koja je u Pragu povodom sastanka Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda pozvala razne grupe i organizacije na festival građanske neposlušnosti, u Zagrebu su od 24. do 26. rujna Zelena akcija, attack, net.kulturni klub i mama organizirali niz performansa, videoprojekcija, predavanja, akcija i predstavljanja proizvođača zdrave hrane. Jednako protiv retorike vladajuće koalicije i desničarskih izolacionističkih težnji Inicijativa protiv ekonomske globalizacije ističe da kod globalizacije nije uopće problem što ljudi komuniciraju, što raste svijest da smo svi dio ove planete i svemira, a najmanje je problem što nestaju granice.

Problem je što se granice ruše samo za slobodno kretanje profita i kapitala, a ne ljudi; problem je što uništavanje prirode ostavlja rizike socijalizirane na leđa običnih ljudi, a profite privatizira u sve manje ruku; problem je što sama struktura autoriteta koji to sve provodi i nadgleda ostaje netaknuta...

Bogati i siromašni

Postulati neoliberalizma, pod kojima stenje Treći svijet, zaprijetili su i Hrvatskoj. Vladavina tržišta uzrokuje žeđ za sve većim profitom, zbog čega se smanjuju plaće, uništavaju sindikati i smanjuju prava radnika; smanjivanjem proračuna za socijalne izdatke umanjuju se ulaganja u obrazovanje, zdravstvo i snižavaju se komunalni standardi. I u nas je sve manje lijekova koji se dobivaju na recept bez plaćanja; deregulacija vodi u smanjivanje intervencija države uvijek kada bi to smanjilo profit, a na uštrb zaštite okoliša i sigurnosti na radu; privatizacija svih dobara, reursa i uslužnih servisa neke zemlje dovela je Boliviju do toga da njezini građani više ne mogu plaćati vodu privatiziranim vodovodima, a Hrvatsku da ne mogu Enronu plaćati struju; eliminiranje koncepta javnog dobra krivicu za siromaštvo prebacuje na najveće žrtve – siromašne. Siromašne zemlje ušle su i u zatvoreni krug neprestanog zaduživanja kako bi otplatile kamate na stare dugove, no uzalud: prije dvadeset godina dug je iznosio osamsto milijardi dolara, sada je premašio dvije tisuće milijardi.

Što se tiče Hrvatske, mi smo dužni jedanaest milijardi dolara i ne nalazimo se u zavidnoj situaciji.

Svjetskom ekonomijom vladaju veliki igrači. Međunarodne korporacije posjeduju 90% novih patenata i tehnologija, a uključene su u dvije trećine svjetske trgovine, dok se jedna trećina odnosi na trgovinu unutar pojedinih korporacija. Njihov razmjor je nevjerovatan: Shell posjeduje zemljište četrdeset puta veće od Hrvatske. Tolika silna moć, oličena u WTO-u, Svjetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu služi, naravno, da siromašni ostanu siromašni, a da bogati postanu bogatiji. Kad je Meksiko 1994. ušao u zonu slobodne trgovine s Kanadom i SAD-om, troškovi života u prvoj godini porasli su za 80%, milijuni ljudi izgubili su posao, plaće su do danas pale za 50%, a uvoz hrane povećan s 20% na 40%. Sličan odnos prema malenima vidio se 1997. kada je WTO donio odluku u korist američke korporacije Chiquita i podržao njezine plantaže u Srednjoj Americi i time suočio s propašću dvjesto tisuća malih uzgajivača na Karibima.

Igra skrivača

Poseban je problem genetski modificirana hrana koja u ljudsku prehranu unosi posve nepoznate sastojke. O njihovom se utjecaju na naše zdravlje ne zna ništa pouzdano jer se novi genetski patenti brzo izbacuju na tržište kako bi se što prije vratila visoka ulaganja. No zna se da je zbog trovanja triptofanom 1989. umrlo 37 ljudi, da goveđi hormon rasta (zabranjen svuda osim u SAD-u) uzrokuje u ljudi porast raka prostate, debelog crijeva i dojke, da genetski modificirana soja (povučena 1996) izaziva alergijske reakcije, a novopatentirani kukuruz uzrokuje otpornost na antibiotike. U Hrvatskoj se vjerojatno prodaje oko četiri stotina proizvoda koji u sebi sadrže

genetski modificirane sastojke, no to nije nigdje označeno: primjerice, lecitin iz genetski modificirane soje (otporne na herbicide) može se naći u ulju, margarinu, čokoladi, dječjoj hrani ili kozmetici – može, ali ne mora. Dakako da ta igra skrivača ne služi rješavanju svjetske gladi, nego isključivo radi onih koji u rukama drže patent za život.

Inicijativa protiv ekonomske globalizacije bori se protiv svega toga pod geslom za globalizaciju slobode, a ne korporacijske moći. "Svaki pojedinac i pojedinka imaju pravo na dostojan i slobodan život, nitko nema pravo ugrožavati druge radi ostvarenja svojih ciljeva. Zelimmo se družiti i komunicirati, učiti i stvarati, raditi s idejama solidarnosti, suradnje, uzajamnog pomaganja, razumijevanja i tolerancije, a ne s idejama natjecanja, podmetanja, profiteranja, dominiranja, kontroliranja, izoliranja, kloniranja..." (B.P.)

Gitarist i skladatelj

U Zagrebu i Varaždinu od 28. do 30. rujna održat će se Proslava 200. obljetnice rođenja Ivana Padovca (1800 – 1873), hrvatskog gitarista i skladatelja. U sklopu proslave bit će održan međunarodni muzikološki skup te otvorene dvije izložbe o Padovcu, a svakog dana proslave u Zagrebu će se održati po jedan koncert. Bit će to koncerti gitarista Alessandra Borisa Amisicha s pet fantazija na motive iz opera Vincenza Bellinija, ansambla Serenade Tyrolienne s programom Serenada iz negdašnje Austrije te večer skladbi Iva-

na Padovca u izvedbi gitarista i pjevača iz Hrvatske. Sudionici skupa u povodu Padovčeva rođenja bavit će se Padovčevim opusom, originalnim gitarskim djelima, transkripcijama i solopjesmama, njegovim doprinosom razvoju gitarske tehnike, gitarskom umjetnošću u nas i u Europi te vremenom u kojem je živio. U sklopu proslave predstavit će se i notno izdanje Popijevki uz pratnju gitare Ivana Padovca.

Proslavu organiziraju Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Hrvatsko muzikološko društvo, Hrvatski glazbeni zavod, Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu i Državni arhiv Varaždin. (D. P.)

Centar za dekontaminaciju

Da bi se nešto čulo za to je potrebna volja naslov je razgovora koji će se održati u četvrtak 28. rujna u 12 sati u zagrebačkoj *Tvornici kulture* (Šubićeva 2), a u kojem će sudjelovati umjetnici i novinari okupljeni oko Centra za dekontaminaciju iz Beograda. Uz Slobodana Šnajdera, Vjerana Zuppu, kao gosti iz Srbije najavljeni su: David Albahari, Radovan Kupres, Vladimir Arsenijević, Petar Luković, Drinka Gojković, Borka Pavičević i Ana Miljanić. Dan ranije, u istom prostoru u srijedu u 20 sati odigrat će se predstava *O Njemačkoj* u kojoj glume Predrag Ejđus, Ljubivoje Tadić, Marija Opsenica. (K. L.)

Šuvaković u Zagrebu

Beogradski estetičar i povjesničar umjetnosti Miško Šuvaković održat će predavanje u klubu za net.kulturu MAMA (Preradovićeve 18) u srijedu, 27. rujna u 19 sati. Šuvaković će govoriti o teoriji performansa, a predavanju će prethoditi akcija Vlade Marteka i performans Vlaste Delimar. Za četvrtak je pak najavljeno njegovo predavanje o Darku Koliću i lakanovstvu. Kao svojevrsni uvod u Šuvakovićeve teorijska promišljanja o suvremenoj umjetnosti organizatori su ponudili pet njegovih tekstova na internetskoj stranici www.mi2.hr/radioactive/past. (K. L.)

Tomislav Reškovic,
v. d. direktora Instituta Otvoreno društvo Hrvatska

Vrijeme malih priča

U nas se ne pita znaš li argumentirati svoje stavove, osim ako se pod tim ne podrazumijeva lupanje šakom po stolu, iz čega logično proizlazi i tehnika poučavanja i učenja u školama

Davorka Vukov Colić

Tijekom desetak godina rada u Hrvatskoj Institut Otvoreno društvo potrošio je na različite oblike pomoći u obrazovanju šest do sedam milijuna dolara. Od dodjele stipendija do nabavke opreme i organiziranja edukacijskih programa taj oblik aktivnosti za američku fondaciju očito je bio i ostao izuzetno važan pa nije neobično što je jedan srednjoškolski profesor filozofije, Tomislav Reškovic od početka lipnja ove godine vršitelj dužnosti direktora Društva.

Tomislav Reškovic trenutno je "jednom nogom u Institutu, a drugom u privatnoj Klasičnoj gimnaziji", budući da se zbog novih obveza uz funkciju u fondaciji nije htio odreći nastave, pa makar i sa smanjenim brojem sati. U toj obrazovnoj ustanovi radi od njezina osnivanja 1996. godine, od kada ju je pokrenuo Zlatko Šešelji, nasilno smijenjeni ravnatelj Klasične gimnazije u Zagrebu. Time je bivša ministrica prosvjete Ljilja Vokić učinila i nešto dobro za podizanje kvalitete obrazovanja u metropoli: Šešelji je oko sebe okupio vrsnu nastavničku ekipu, u kojoj se našao i Reškovic nakon šest godina predavanja u Jezičnoj gimnaziji.

Debatna gerila

Nisam prosvjetni radnik, ja sam profesor filozofije na srednjoj školi – naglašava, želeći tom distinkcijom očito vratiti dignitet i poštovanje prema struci.

U Otvorenom društvu nije od jučer, budući da se bavio organiziranjem obrazovnih programa, naročito Debatnog kluba, kroz koji je do danas prošlo nekoliko tisuća srednjoškolaca i studenata.

Društvo je – kaže – prošlo nekoliko faza, različitih ne po tome kakvi su mu bili ciljevi, nego po tome kako se u Hrvatskoj mijenjalo političko okružje i uvjeti djelovanja. Počelo je devedesetih kao neka vrst humanitarne organizacije, zatim je pretežito davalo novčanu pomoć institucijama, projektima i inicijativama da bi kasnije ojačalo vlastite programe.

Bilo u suradnji s drugim fondacijama bilo sa centralom u New Yorku ili Budimpešti koncipirali smo programe – od obrazovanja, kulture i medija, do maloga poduzetništva – za koje smo držali da mogu proizvesti određenu vrst promjena nabolje. U

promijenjenom okviru, od trećega siječnja, prvi smo se put našli u situaciji da ne moramo raditi protiv i usprkos sistemu ni izvan

u školama i to na način da su se ravnatelji pravili da ih ne vide. U cijelom Zagrebu Klub je djelovao samo u Petoj gimnaziji. Zbog fa-

sistema, nego unutar njega, te da možemo u najmanju ruku ostvariti neku vrst sistemskog učinka.

Kako to izgleda danas, na nekom konkretnom projektu?

— U posljednjih šest do sedam godina koncipirali smo niz obrazovnih programa, namijenjenih mladim ljudima i nastavnicima, želeći uvesti modele učenja i poučavanja, za koje smo držali da potiču kreativnost, kritičko mišljenje i intelektualne vještine, presudno važne ako hoćemo mlade ljude profilirati u građane, a ne u podanike. Devedesetih godina, nažalost, to se nije moglo raditi u školi. Paradoksalno je da obrazovne programe nismo mogli provoditi unutar obrazovnih ustanova, nego skriveno. Bila je to čista partizanja, prava gerila. Tako na primjer od 1994. godine imamo mrežu od tridesetak debatnih klubova (ove godine pretvorena je u mrežu nezavisnog Hrvatskog debatnog kluba) od kojih je u cijeloj Hrvatskoj svega četiri-pet djelovalo

moznih naputaka različitih ministara i ministrica, od kojih ih je najviše izdala nesretna gospođa Vokić, ravnateljci nam nisu htjeli ni prostor iznajmiti. U tim napucima eksplicite se zabranjivala bilo kakva suradnja s Institutom, usprkos činjenici da je Institut ulagao u obrazovanje, za naše prilike, golemi novac. Nije nam preostalo drugo, nego da za održavanje debatnih seminara, natjecanja i turnira unajmimo prostor u Hrvatskom školskom muzeju.

Kakav je u to doba bio učinak tih seminara?

— Neizmerno manji nego bi bio da se radilo o suradnji sa školama i državnim institucijama, ali ne u smislu sufinanciranja, nego u tom smislu da su naprosto dopustili rad unutar svojega sustava.

Druga tranzicija

Koje vrste djelatnosti, uz obrazovanje, Otvoreno društvo danas smatra posebno važnima?

— To su prije svega tzv. policy

projekti, okrenuti također generiranju sistemskih promjena u donošenju kvalitetnih odluka. U Hrvatskoj se, naime, nema na temelju čega donositi odluka, a i danas se donosi isključivo po starom principu političkog interesa. U zadnje vrijeme se, na primjer, govori o potrebi mijenjanja načina financiranja ustanova u kulturi ili o tome da treba reformirati obrazovni sustav, no ne postoji ono što se u zemljama razvijene demokracije smatra normal-

nom procedurom donošenja odluke oko vrste i načina provođenja tih reformi. Ta se procedura sastoji u tome da nezavisne institucije pruže određeni tip ekspertize utemeljene na empirijskom istraživanju, analizi itd. kako bi donositelji odluka mogli birati između barem dvije do tri mogućnosti. Na taj se način lakše dolazi do pravih informacija, koje su pretpostavke za racionalne odluke, a ne odluke motivirane političkim igrama, taktičnim razlozima i kratkoročnim ciljevima. U suradnji s Hrvatskom vladom sada pomažemo u oblikovanju takvih institucija u kojima bi radili domaći i vanjski stručnjaci, a nedavno smo potpisali i veliki sporazum o suradnji na izradi ozbiljnih ekspertiza na području obrazovanja, kulture i kulturne politike, gospodarstva (pomoć u organiziranju srednjih i malih poduzeća) te decentralizacije javne uprave.

U kojoj vremenskoj perspektivi govorite o takvoj vrsti rada, vlastitim programima i novčanoj pomoći inicijativama i nevladinim udrugama?

— Je li to pitanje kada će Soros zatvoriti fondaciju u Hrvatskoj?

Pa, koji je to vremenski rok u odnosu na druge zemlje u tranziciji?

— Kako sada stoje stvari mreža će djelovati do 2010. godine, pri čemu Društvo već sada zatvara urede u zemljama koje se uspješno uklapaju u europske integracije, poput Slovenije, baltičkih zemalja, Češke i Mađarske, za razliku od Hrvatske koja u prvom desetljeću nije uspjela transformirati društvo na način da su neki demokratski standardi i procedure postale same po sebi razumljive. Zemlje poput Hrvatske, Jugoslavije i Bjelorusije moraju stoga proći tu drugu tranziciju. Prva je u nas bila, rekao bih, tranzicija od jedne k drugoj vrsti kolektivizma, pa tek sada započinje proces koji je u Češkoj ili Mađarskoj počeo padom Berlinškog zida. Prema tome, Institut Otvoreno društvo bit će u Hrvatskoj i nadalje prisutan, prem-

da ne u istoj mjeri kao danas i ne s tolikim novcem kao danas, kao što je uostalom i danas osjetno manje sredstava nego sredinom devedesetih godina. U svakom slučaju postoji period s kojim se može računati, dugoročno planirati strategiju i dogovarati prioritete i resurse koji su nam na raspolaganju.

Sasvim drukčiji građani

Na koji način Institut mjeri učinkovitost djelovanja? Koliko su, na primjer, obrazovni programi doista koristili mladim ljudima i utjecali na njih? Postoje li o tome povratne informacije, procjene, istraživanja, analize?

— Imamo evaluacije programa kojima se mjeri izravan učinak djelovanja, ali je učinak neusporedivo lakše mjerljiv u medijima nego u obrazovanju. Za medije možete reći da toliko i toliko ljudi kupuje novine, gleda TV-program ili sluša radiopostaju kojoj ste pomagali da se suprotstavi rigidnom ili ne znam kakvom sustavu. Nekoliko tisuća srednjoškolaca koji su prošli kroz Debatno društvo za cijelu srednjoškolsku populaciju i nije puno, ali je bilo najviše što smo u zadanim okolnostima mogli napraviti. Međutim, brojkama je nemoguće procijeniti koliko ste pomogli mladom čovjeku da razvije kritičko mišljenje ili shvati što znači doista biti građaninom. Ipak, koliko god je procjena učinka na razini kvantifikacije fluidna i neuhvatljiva, na razini osobnog kontakta s mladim ljudima možete vrlo brzo uočiti promjenu na onima koji su, na primjer, prošli debatni trening. Oni se, između ostaloga, sasvim drukčije odnose i postavljaju prema političkim opcijama, jer su u stanju procijeniti što koja od njih znači, znaju zauzeti stav i argumentirati ga. Dobivate, znači, sasvim drukčijeg građanina od onoga koji se u nas do sada oblikovao u stalnom skakanju iz jednog autoritarnog režima u drugi.

Kako se to postiže treningom?

— Takav trening zahtijeva ozbiljnu pripremu za raspravu o nekoj temi u kojoj se suprotstavljaju dvije strane, ali sudionici ne znaju hoće li zastupati tezu pro ili kontra, što znači da se moraju pripremiti i za jedno i za drugo. A priprema znači traženje informacija, kopanje po literaturi i korištenje drugih izvora, razmišljanje, zaključivanje i argumentiranu obranu stava čime se razvijaju intelektualne vještine, a čega u našim školama uopće nema. Tradicija debate tradicija je demokracije. U anglo-američkim zemljama dio je obrazovnog programa, izborni predmet, može se i studirati, dok u SAD-u debata društva funkcioniraju profesionalno kao Nacionalna odbojkaška liga. U nas je debata nepoznata što je i razumljivo, jer takvo što nije ni bilo potrebno kada se na izborima ionako biralo sedam od osam članova KP, pa je bilo svejedno znate li nešto o izborima ili ne znate.

Koji je po vašem mišljenju osnovni problem obrazovnog sustava u Hrvatskoj?

— To je pojam znanja kao kvantuma informacija, zbog čega se učenje svodi na to da netko nekome treba posredovati informacije. Znanje, dakako, podrazumijeva informacije, ali znanje nije skup informacija. Da bi skup informacija postao znanje, one moraju biti usustavljene i pove-

Zašto jedan curriculum? Zašto jedna nastavna metoda? Zašto sve mora biti pod kontrolom Ministarstva prosvjete? Ne mora!

TEMA

Frankfurt 2000.

Poljska zvijezda u Gutenbergovoj galaksiji

Gioia-Ana Ulrich

Svake godine u listopadu grad Frankfurt tradicionalno postaje domaćinom najvećeg svjetskog sajma knjiga, multimedija i komunikacije. Prošle je godine Frankfurtski sajam posjetilo 282.651 ljudi, a 6.643 samostalnih izlagača iz 113 zemalja predstavilo je više od 380.000 knjiga, umjetničkih djela i multimedijalnih proizvoda. Sajam je najznačajnije mjesto na kojemu se susreću autori i nakladnici, trgovci knjigama i bibliotekari, trgovci umjetninama i ilustratori, književni agenti, novinari i čitatelji. Na ovogodišnjem 52. sajmu knjiga, koji će se održati od 18. do 23. listopada, također će se staviti naglasak na nove trendove u književnosti, medijima i znanostima, razmjenu ideja i mišljenja, susrete s piscima, ali i trgovinu autorskim pravima i licencijama za knjige kao i na raznovrsne multimedijalne projekte. Na sajmu će prisustvovati izlagači, posjetitelji i novinari iz više od 100 zemalja, a Frankfurt će ponovno postati jedno od

autori i nakladnici, raspravljat će se o aktualnim temama u knjižarstvu i izdavaštvu u cijelome svijetu. Raznoliki program ove će godine posebnu pažnju posvetiti Brazilu, Rusiji, Turskoj i Baskiji koje će se predstaviti u okviru *Literary Lunchtimea*, odnosno programa u kojem će osim književnosti biti predstavljena glazba i kulinarstvo pojedine zemlje. O apsurdnoj realnosti govorit će Rusi Andrej Bitov i Viktor Pelevin, zvijezda mlade generacije pisaca, a afrički autori Nuruddin Farah i Calixte Beyala predstaviti će književnost kontinenta koji zapravo i nema blistavu sadašnjost, ali kojemu svi proriču veliku budućnost. Prvoga dana sajma predstavnici *Grupe 99* diskutirat će na temu *O svladavanju granica* te razgovarati s predstavnicima iz politike i medija. *Grupa 99* osnovana je prošle godine na Frankfurtskom sajmu, a predstavljaju je Beqë Cufaj, esejist i pjesnik (Priština), Velimir Čurğuž, Radio B2 92 (Beograd), Miljenko Jergović, književnik (Sarajevo – Zagreb), Wolfgang Petritsch, visoki predstavnik međunarodne

najznačajnijih mjesta u svijetu knjiga i medija. Na svečanom otvorenju 17. listopada govorit će poljski ministar vanjskih poslova Wladyslaw Bartoszewski, njemački ministar vanjskih poslova Joschka Fischer, poljski književnik Czeslaw Milosz i gradonačelnica Frankfurta Petra Roth.

Poljska

Posebna gošća na ovogodišnjem sajmu je Poljska koja će knjigama predstaviti svoju cjelokupnu nacionalnu kulturu. Regionalna izložba kulturnih centara, izložba fotografija, muzički salon te izložba pod nazivom *Stoljeće Poljaka* samo je dio ponudjenog programa. Sa sveukupno sedamdeset prevedenih književnih naslova na njemački jezik otvorit će se panorama poljske književnosti od

klasične moderne do suvremene književnosti. Više od sedamdeset poljskih autora, među kojima i dobitnici Nobelove nagrade Czeslaw Milosz i Wisława Szymborska, ove će se jeseni okupiti u Frankfurtu. Glazbeni program u sklopu sajma započet će u Staroj operi 18. listopada svečanom koncertom u svijetu proslavljenog poljskog komornog orkestra *Amadeus*. Poljski džez-glazbenici također će održati koncert u Staroj operi, a najljepši pejzaži poljskog slikarstva od prosvjetiteljstva do danas bit će izloženi u umjetničkoj dvorani *Schirn*.

Forumi i predavanja

Internacionalni centar sajma svih je šest dana zapravo forum za debate i predstavljanja. Ondje će se predstaviti

zajednice (Sarajevo) te Nenad Popović, germanist i vlasnik nakladničke kuće *Durieux* (Zagreb). Književnom matinejom u subotu 21. listopada odat će se počast nedavno preminulom iranskom spisatelju Hussangu Golschiriju.

Nagrade

Nagrada za mir njemačkog knjižarstva dodjeljuje se već pedeset godina u okviru Frankfurtskog sajma. Ove je godine nagrađena alžirska književnica Assia Djebar, a nagrada uz iznos od 25.000 njemačkih maraka bit će joj uručena u frankfurtskoj crkvi *Paulskirche*, u nedjelju, 22. listopada.

U okviru sajma započeo je novi, trogodišnji projekt pod motom *Fascinacija strip* koji će se baviti svijetom stripova, budući da se u međuvremenu strip iz medija namijenjenog djeci razvio u ozbiljan oblik umjetnosti.

International Book Award Foundation (IeBAF) od ove godine dodjeljuje nagradu za književno i tehnološki najbolju knjigu u elektronskome formatu. Nagrada se dodjeljuje u šest kategorija, a takozvani *Grand Prize* dobit će autor najbolje elektronske knjige uz iznos od 100.000 američkih dolara. Cilj je nagrade približiti elektronske publikacije široj publici i predstaviti potencijal i dinamiku ovog novog tržišta.

Prva tri dana te posljednji dan sajma rezerviran je samo za stručnjake, a privatnim je posjetiteljima ulaz dozvoljen u subotu i nedjelju, 21. i 22. listopada. Cijena dnevne ulaznice za privatne posjetitelje iznosi 14, a za stručnjake 28 DEM. ☐

RAZGOVOR

Branko Čegec, pomoćnik ministra za kulturu

Gumice i olovke

Hrvatski autori nisu isključeni iz globalnog konteksta današnje kulture i izdavaštva

Ana Schmidtbauer

Osim mladih pisaca Hrvatska će na Frankfurtskom sajmu predstaviti Istru kao regiju. Odakle taj koncept?

— Mislim da je važna naša orijentacija na suvremenu produkciju bez obzira na to koju problematiku tretira, a važan je i početak prakse da se svake godine predstavi jedna regija. Krenuli smo s Istrom jer je ona kao regija najorganiziranija u smislu izdavaštva koje se bavi regionalnom problematikom. Naglasak je bio na toj dimenziji. Istra je i vrlo brzo prepoznala mogućnosti koje takav nastup pruža. Pritom ne mislim samo na nakladnike, već i na turističke zajednice koje su odmah prihvatile priliku predstavljanja drugačijoj publici od one koja dolazi na turističke sajmove. Istra će biti predstavljena regionalnim izdavaštvom koje tretira ne samo kulturološke dimenzije, već i povijesne, turističke i slično.

Stjecanje knjižnog legitimiteta

Odakle važnost Frankfurtskog sajma za Hrvatsku pa i za Istru?

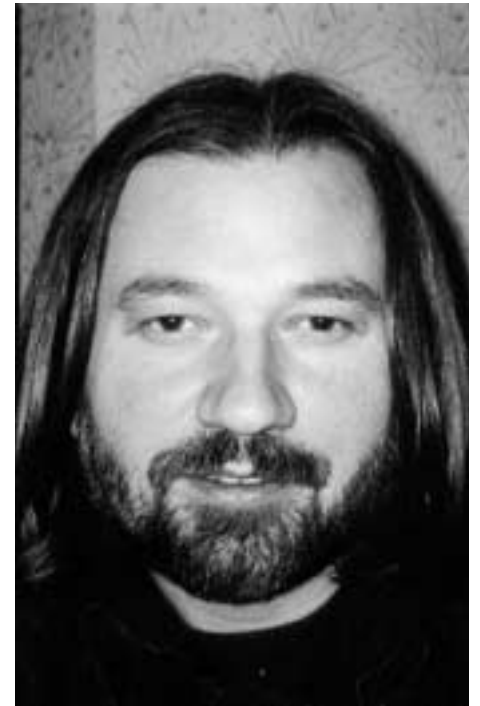
— To je mjesto na kojem se susreću svi izdavači koji u tom svijetu izdavaštva nešto znače. Onaj mali broj ljudi zainteresiran za knjige malih zemalja kao što je Hrvatska dolazi jedino u Frankfurt. Na svim drugim mjestima gdje se izlažu knjige nema takve koncentracije ni agenata ni izdavača koji objavljuju nekomercijalnu literaturu, odnosno literaturu na jezicima koji nemaju veliku recepciju. Zato je važno da hrvatski izdavači budu prisutni. To je i jedino mjesto na kojem možemo razmijeniti informacije i iskustva s tržištima na koja smo logično orijentirani, a to su tržišta na kojima mogu čitati naš jezik. U Frankfurt dolaze izdavači iz Bosne, Makedonije, Crne Gore, Srbije. Mislim da je to jedini način da održimo neki kontinuitet protoka informacija jer normalni tržišni kanali još ne funkcioniraju. Moramo barem održati mogućnost da međusobno budemo informirani o tome što se objavljuje i da budemo spremni poslovati onog dana kada i tržišne veze profunkcioniraju.

Treća važna stvar jest da je Frankfurt posljednjih godina bio praktički jedino mjesto na kojem su se hrvatski izdavači mogli susresti i razmijeniti iskustva. Nažalost, *Interliber* u tom smislu nije funkcionirao jer je imao premalo izdavača, mnogi si izlaganje nisu mogli priuštiti i prevlast su preuzeli preprodavači, trgovci i dileri. Tu se neke stvari moraju bitno mijenjati. Najvažnije mjesto takvih susreta mora biti kod nas i tek onda možemo računati i s dobrim pripremama za prezentaciju vani. Nadam se da će se stvari brzo mijenjati jer postoje i dobre ideje i dobra volja, i na razini vlasti, i na razini Velesajma i na razini nakladnika i knjižara. Za ovu godinu je, nažalost, kasno, ali već od iduće godine trebalo bi se osjetiti poboljšanje.

Frankfurt je ipak prodajni sajam i njegovi se rezultati mjere komercijalnim efektom. Hoće li ga biti?

— Mislim da je svijest o tome nedostajala svih ovih godina. Pokušavalo se nastupati s hrvatskom poviješću u bilo kojem obliku. Mi moramo računati makar na

mali, bilo kakav odjek naše suvremenosti, prvenstveno naše suvremene književnosti, a onda i svih ostalih izdanja iz našeg vremena. Prošlost može biti valorizirana i

pratiti takva izlaganja, ali ne može biti primarno čime ćemo stjecati svoj legitimitet. Možemo se legitimirati jedino onim što radimo sada i što jesmo sada.

Svih ovih godina naša suvremenost i aktualnost bila je potpuno marginalizirana i potiskivana, a u korist povijesne orijentacije na europske kulturološke ili političke tokove. Taj demagoški pristup nije imao nikakve šanse, nije nikome bio zanimljiv, pa čak ni nama, već samo propagatorima koncepta državotvorne politike. Na kraju bi se dalo zaključiti da je cijela predstava bila izvedena da bi to domaći mediji zabilježili i prezentirali odlazak u Frankfurt kao nastup izvan nacionalnih granica.

Sada imamo jedinstvenu priliku da iskoristimo interes što se pojavio početkom ove godine, a koji nam omogućuje da se predstavimo na nov i drugačiji način. Moramo skrenuti pozornost da na ovim prostorima postoji jedan potpuno normalan i suvremen pristup kulturi i izdavaštvu, da participiramo, unatoč suženim materijalnim mogućnostima, u suvremeni tokovima, da pokušavamo izdavati važne knjige, bilo domaćih autora bilo u prijevodu. Moramo pokazati da naši autori nisu isključeni iz globalnog konteksta današnje kulture i izdavaštva.

Protiv stjecaja okolnosti

Kakve su šanse mladim piscima da budu prevedeni na neki od evropskih jezika?

— Veće su šanse da budu prevedeni oni nego Marko Marulić. Tim ljudima se mora dati šansa, a ovakav sajam je prvi korak. Ove godine prvi put radimo katalog, dođuše u zadnji čas jer se u cijelu organizaciju krenulo s malim zakašnjenjem. Potrebno je pokazati reference koje naši autori imaju, pružiti informaciju o njima. Do sada je bio problem kada smo nudili nekog našeg autora vani, a govorim i iz svog izdavačkog iskustva, da ne bismo mogli pružiti sistematizirane reference u, makar i skromnom, kataloškom obliku. Ove godine ćemo pokušati to promijeniti i ponuditi mali katalog koji obuhvaća dvadesetak imena i time reći da imamo autore koji se bave tom i tom problematikom, da dijele iskustva suvremene književnosti bez obzira na nacionalne i jezične granice. Kakav će odjek biti ovisi, u dobroj mjeri, i o tome kako ćemo se mi ovdje pripremiti.

Jedna smo od rijetkih srednjoeuropskih zemalja koja nema svoju nacionalnu

TEORIJA

mama

Aristotel i logos

No nije li očito da nema sličnosti između politike i drugih znanosti i sposobnosti?

Bajke obične fenomenologije
(Puf, Pariz, 1997)

Barbara Cassin

Kako etika dopijeva do jezika? Odgovor bi, od Aristotela do današnjih dana, bio: sa zahtjevom za smislom. Samo se ponavlja istovjetna struktura: smisao, konsenzus, isključivanje – od prvotnog prizora koji je, u knjizi *Gamma Metafizike*, Aristotel izgradio kao ratni stroj protiv sofista, tih ljudi nahvao, nalik biljkama, koji pretendiraju na govorenje radi (užitka) govorenja; do filozofija konsenzusa, komunikacijskih etika, dijaloških pragmatika: Apela, Habermasa, Rortyja, čiji se sve niži zahtjevi susreću s istim tipom loših drugih koje valja isključiti, natjerati da sebe isključe iz čovječanstva. Tako smisao, shvaćen kao transcendentni zahtjev, to jest kao uvjet mogućnosti ljudskog jezika, nalazi svoje uporište, svoje dovoljno uporište, u isključivanju koje nije ništa manje transcendentno od samog zahtjeva. Ili, jednostavno, *sensus communis*, da bi bio smisao i bio zajednički, proizvodi besmisao, bezumnike, kao i nezajedničko, neljudsko.

Govoriti da se ne bi postalo biljkom

Postrojanje takvog niza, Apel, Habermas, Rorty, rasvjetljava da je dovoljno poduzimati sve manje i manje da se ne bi postalo biljkom: upustiti se u igru transcendentnog jezika, preživljavati, govoriti govorenja radi. Svijet smisla ne prestaje gutati ono što je izvan njega. No sporna točka ostaje u isključivanju: ono obvezuje na poistovjećivanje drugosti i nebitka. U pojmovima J.-F. Lyotarda taj spor je također paradigma razdora, jer nedvojbeno se može kazati da semantički režim čini nepravdu svakom drugom diskurzivnom režimu lišavajući ga načina da dokaže tu nepravdu: svaki drugi režim je nečujan, neoslovljiv, unaprijed zapriječen. Definirati čovjeka kao životinju obdarenu *logosom*, potom definirati *logos* kao zahtjev za smislom, a da bi ga se uvijek iznova svodilo na smisao smisla, znači jednom te istom gestom postići da neki ljudi mogu i ne biti ljudi. Kao da samo isključenje omogućuje funkcioniranje univerzalnoga i evidentnoga te da univerzalno nikada nije bilo nego ime za dominaciju nekoga ili nečega normalnoga.

Sofistika, retorika, politika – ili politika: moć i čin

Voljela bih predložiti tri teze o političkom smislu *logosa* kod Aristotela u usporedbi sa sofistima:

- Aristotelova je politika sofistika (Arendt bi kazala grčka) u izboru *logosa* kao dominantne odlike čovjekove političnosti;

- ona je također sofistika (i ovog puta hotimično antiplato-nička) u svom načinu artikulira-

"No nije li očito da nema sličnosti između politike i drugih znanosti i sposobnosti? Drugdje su, naime, oni koji predaju sposobnosti očividno isti koji i provode čin ili djelo polazeći od njih, poput liječnika i slikara; ali,

neumjerene izjave očigledno su daleko od poučavanja. Jer oni zapravo ne znaju ni o kakvoj se pouci radi ni čime se ona bavi, inače ne bi politiku izjednačavali s retorikom, ili je čak stavljali ispod nje, niti bi pak mislili kako je lako postavljati zakone prikupljajući one zakone koji su na dobru glasu" (1181 a 12-17). Sofisti, koji nam otkrivaju svoju objesnu narav, poučavaju samo retoriku navodeći da je se pojmi

me jer uvijek funkcionira kao *telos*, a nikada tek kao *tehnê*. Međutim, politika koju provodi životinja obdarena *logosom* krajnje je paradoksalna disciplina – kao da ta definicija prije regulatorna i da čovjek nikada ne uspijeva ispuniti svoj pojam koji bi zahtijevao ispunjenje upravo cjelokupne ekstenzije smisla *logosa*. Po-teškoća u statusu politike proizlazi, u toj perspektivi, iz jaza između njene *dynamis* i njene *energeia*, jaza zbog kojeg se uvijek riskira ostajanje na retoričkoj *dynamis*, čime se onda djeluje, kaže Aristotel, poput sofista: kao "u današnjim vremenima". Drugim riječima, riskira ostajanje na sofistickom smislu *logosa*, singularnoga *logosa* plurala *logoi*, koji ovjerava smisao "diskursa" (fr. *discours*: kako u singularu tako i u pluralu, u francuskom [i hrvatskom] koji ovog puta služi sofis-

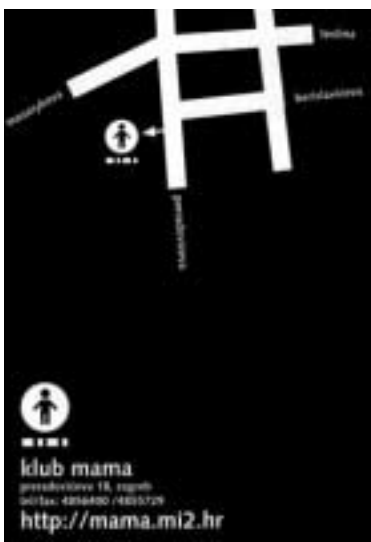

nja mnoštvenosti razlika, dakle također gledišta i diskursa, u mnoštvenu jedinstvu *polisa*;

- međutim, ona je antisofistika (i upravo u toj napetosti, nedvojbeno, aristotelovska) u tumačenju *logosa* koje nudi te u onome što bismo mogli nazvati samopodređivanjem retorike politici, jezičkoga i diskurzivnoga logičkome i racionalnome.

Čini mi se da "dinamička", a ne objektivna ili objektivna, narav retoričke moći rasvjetljava jedan od najneobičnijih problema Aristotelove političke znanosti te nudi ključ artikulacije između *logosa* i politike, u svakom slučaju ključ poteškoća u obrazovanju za politiku.

Istinu govoreći, kao i sve ono što proizlazi iz cirkularnosti u čovjeku između prirode i kulture, pozivanje na um nije moguće čuti ako nema pripremljenost da ga se čuje; otuda značaj toga da

se bude odgojen pod pravednim zakonima koji računaju s javnim obrazovanjem kao u Lakedemoniji, ili – u nedostatku njih, ali ujedno tim bolje, jer je taj način primjereniji jedinstvenosti svakog pojedinca – značaj toga da se bude dobro odgojen od oca koji bi poznao duh zakona te bi time također bio i dobar zakonodavac. Obrazovanje se, dakle, na jedan ili drugi način, svodi na nomotetiku. Kako, dakle, postati dobar nomotet? To pitanje ponovno uvodi usporedbu između sofistike, retorike i politike:

iako sofisti izjavljuju kako poučavaju u politici, ni jedan od njih u njoj ne djeluje, nego nju provo-

**sensus communis,
da bi bio smisao i
bio zajednički,
proizvodi besmisao,
bezumnike,
kao i nezajedničko,
neljudsko**

de oni koji imaju političku moć i koji, činilo bi se, djeluju prije po nekakvoj sposobnosti, te iskustvu nego li razumijevanju" (*Nikomahova etika*, X, 9, 1180 b 31 – 1181 a 3, slobodno prema Ladnovu prijevodu).

Jedinstvenost je politike da se, na prvo razmatranje, *dynamis* i *energeia*, potencijalnost i aktualnost razdvajaju. Dok jedan te isti liječnik osposobljava (predaje svoju sposobnost na svoje učeničke) i prakticira (zbiljski liječi), sofist poučava ono što nikada ne provodi, a politički čovjek provodi ono što ne zna poučavati. Kao da je kod jednoga čitava *dynamis*, a kod drugoga čitava *energeia*. Aristotel se time vraća Platonovim naglascima (vidi *Meonon*, 93 i dalje; *Protagora*, 319-320) kako bi konstatirao da nijedan politički čovjek nikada nije pisao ili govorio o politici ("što bi bilo bolje od obrana ili poslanica") te nikada nije stvorio političkog čovjeka ni od svoje djece ni od svojih prijatelja ("što bi ipak bilo najbolje od svih nasljeđa koje je moguće ostaviti gradu"): dokaz da oni to ni ne mogu.

Ni govornik ni državnik

Taj paradoksalni status politike, gdje moć i čin padaju *partes extra partes*, ima jednu poražavajuću posljedicu. Jer ako političari ne poučavaju, treba također domnetnuti da ništa više ne poučavaju ni sofisti. "Sofisti koji daju

kao politiku – retoriku koju k tome i loše poučavaju, to jest lošije od Aristotela, jer oni nude zbirke recepata, zbirke zakona, rezultate umijeća namjesto umijeća. S jedne strane, razmetljivost, prisvajanje identiteta, navodna znanstvenost sofista govornika. S druge, empirija, nezaobilazno, ali neprenosivo iskustvo političkih ljudi: tko još može poučavati politiku? Prišapnuti odgovor: ni govornik ni državnik, nego možda ustrajni čitatelj Aristotelove *Politike* koji bi umio njome hraniti svoju djecu.

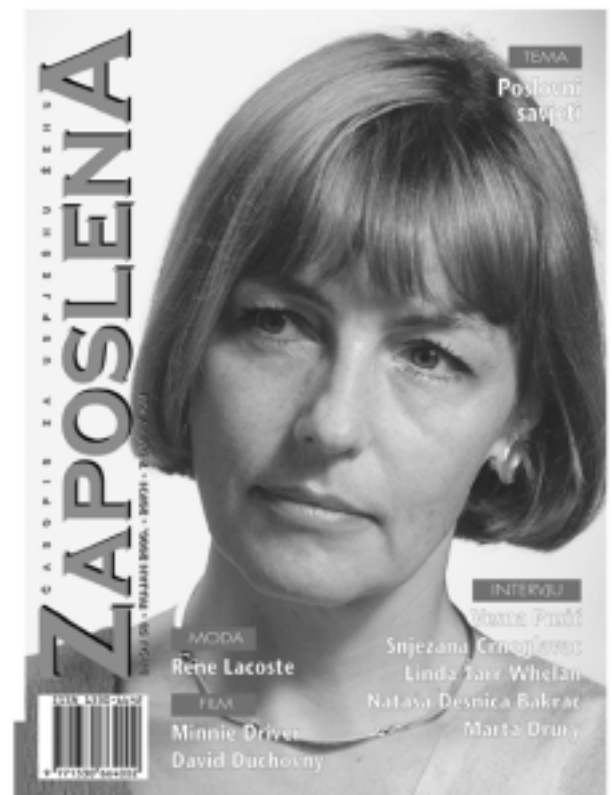
Aristotelov je *logos* po sebi, po svojoj definiciji, *političkiji* od sofistickog *logosa*, kako ga vidi Aristotel u svakom slučaju: po predmetima koje pokazuje, po njegovu odnosu prema pravednome i nepravednome te po to-

dinamička", a ne objektivna ili objektivna, narav retoričke moći rasvjetljava jedan od najneobičnijih problema Aristotelove političke znanosti

tici). Rizik utoliko nedopustiviji ukoliko mi zbilja nismo sofisti, nego tek postajemo Aristotelovom razradom retorike, ukoliko ostajemo zapleteni u opća mjesta s diskursima koji su uvijek diskursi, a nikada stvari same. Jednom kada su istodobno nedostupni i diskurzivna konzistencija grada i sofisticko zahvaćanje svijeta, bogatstvo smisla *logosa* funkcionira politički kao pokretač i kao kočnica. ☞

Izabrao i preveo tomišla > > Hedak@past:forward

Za žene koje hoće više

NOVI BROJ U PRODAJI

Imate li olimpijske vatre?

Olimpijskoj vatri nije trebao Booth da shvati kako se ponovno rodila u vremenu više retoričkom od svojeg

Boris Beck

Naši gledatelji žele priče, a ne rezultate" odgovor je NBC-ja, koji ima ekskluzivno pravo emitiranja olimpijskih natjecanja za SAD, na prigovore da svojim gledateljima iz Sidneyja ne isporučuju ni sekunde izravnih prijenosa, nego isključivo snimke. A koliko je samo priča bilo pod olimpijskom vatrom! Priča o bosonogom etiopskom trkaču koji je donio sebi i svojoj zemlji slavu uvjerava najsiromašniji da u sportu mogu nadvladati i najbogatije; priča o skromnom stolaru koji je posljuje posla veslao na Dravi i postao olimpijski pobjednik (što bahatim i brbljavim nogometašima nikad neće uspjeti) prepričava utrku između kornjače i zeca; priča o biciklistu kojemu je rak testisa metastazirao na pluća i mozak, a sada, oporavljen, vrti pedale u Sidneyju, oda je ustrajnosti; priča o poštaru koji je trčao u cipelama jer nije imao novca za tenisice pokazuje da se može napredovati i u nemogućim uvjetima; priča o plivaču kojeg Vrdoljak nije želio povesti u Barcelonu, a u Atlanti mu nije omogućio kvalitetne pripreme, prisudoba je o zakopanom talentu; priča o maloj rumunjskoj gimnastičarki koja je prva dobila ocjenu 10,00, za koju kompjutori uopće nisu ni bili programirani, govori o dosegnutom savršenstvu; priča o bacačima koplja koji su postali toliko dobri da je koplju težište pomaknuto kako bi i dalje padalo unutar stadiona poučava da sami sebi moramo određivati granice; priča o američkoj gimnastičarki koja je nastupila slomljene kosti jer je o tome ovisila zlatna medalja njezina tima svakog će se dojmiti; priča o maratoncu koji je stigao prvi na stadion, ali je kolabirao trčeći počasni krug te ostao bez medalje mit je o Sizifu samo s ironijskim odmakom – maratonac je kao utješnu nagradu dobio kišobran; priča o skakaču koji je skočio toliko dalje od konkurenata da je njegov rekord ostao još godinama nedosegnut opo-

U Sidney su vatru nosili mališani i veterani, Aboridžini i Princ Albert, ronioci pod vodom i invalidi u kolicima, a jedan ju je luđak pokušao i ukrasti.

minje nas da ljudske sposobnosti uvijek mogu zapanjiti; dok priča o slavnim američkim tenisačicama koje su radije odsjele u sidnjskom olimpijskom selu nego u hotelu s pet zvjezdica kaže kako

novac u sportu nije sve, dotle priča o britanskom veslaču koji je osvojio zlato na četiri olimpijade zaredom, a potom pao u depresiju kaže da u sportu čak ni uspjeh nije sve; priča o tome kako mačevaoci više vole žičane maske kroz koje ne mogu vidjeti protivnikovo lice nego nove prozirne od pleksiglasa govori o njihovoj potrebi za koncentracijom i potpunoj usredotočenosti na svoju vještinu; priča o trkaču ko-

jeveni zajedno prodefilirali sportaši iz Sjeverne i Južne Koreje. Sve u ime olimpijske ideje, sjećanja na doba kada su igre bile važnije čak i od rata, a pobjeda na njima predstavljala najveću moguću čast. Međutim, olimpijskoj vatri, ugašenoj 393. pr. Kr, koju je francuski pedagog probudio poljupcem plemenitog amaterizma, nije trebao Booth da shvati kako se ponovno rodila u najviše retoričkom od svih vremena. Bu-

lako prepoznala ljude koji su mjerila svih stvari, a u našim institucijama pravdu koja je korist jačeg. Zato se uvijek držala bogatih i moćnih: dosad su je sebi mogle priuštiti samo europske, sjevernoameričke i cirkumpaci- fičke zemlje. Dobro se uputila u politiku i ekonomiju: dok je početkom stoljeća kružila između Londona, Pariza i Berlina, ovih ćete je dana najčešće naći u Japanu i SAD-u. U rukama retoričara koji od slabijih razloga stvaraju jače, koji o malim temama sastavljaju duge govore, koji podilaze slušateljima i izbjegavaju neu-

Revers olimpijske medalje, Los Angeles 1984

ji je vjerovao da ga je Bog stvorio brzim, ali i da ga je odredio za druge stvari, te je napustio sport i postao misionar, podsjeća da pobjeda nad drugim ne vrijedi ništa ako ne pobijedimo sebe; i, konačno, tu je olimpijska priča nad pričama, sraz Crnca i Vođe iz kojeg je ovaj drugi klišno podvinuta repa...

Apoteoza jednog faćuka

Sve su prave priče i nikakvo čudo da su ih se zaželjeli NBC-jevi abonamenti, izgledniji od praznih riječi kojima ih hrani stoljeće političke propagande i reklame. A kakva je priča o olimpijskoj vatri? U Sidney su vatru nosili mališani i veterani, Aboridžini i Princ Albert, ronioci pod vodom i invalidi u kolicima, a jedan ju je luđak pokušao i ukrasti. Pred njom su pod jednom zastavom i jednako od-

dući da su joj bile još svježije u ušima Protagorine i Trazimahove riječi, u našim je suvremenicima

godne teme za račun dopadljivih kapitulirala je pred ratom: nije zaplamsala u Berlinu 1916, u Tokyju 1940. i Londonu 1944. Nije je nitko ništa pitao kada je Istok izostao iz Los Angelesa 1984, Zapad iz Moskve 1980, Afrika zbog apartheida iz Montreala 1976, a nije se pobunila ni kada Nijemci i njihovi saveznici nisu ni bili pozvani u Antwerpen 1920. Kada se, pak, zbog ubojstva izraelskih sportaša 1972. ili zbog nedavnog korupcijskog skandala u Međunarodnom olimpijskom komitetu trebala barem prigušiti, nije za to imala hrabrosti. Poštenja radi valja reći da u dobu nemilosrdnog uvjeravanja slušatelja Olimpijske igre nisu prošle lošije od ostalih antičkih akvizicija, demokracije recimo.

DUHA I IGARA

Svečano otvaranje Olimpijskih igara u Sidneyju završilo je velebnim uzdizanjem vatre iz vode, no to je bila apoteoza jednog faćuka: tradicionalni obred paljenja vatre sunčevim svjetlom u Olimpiji na Peloponezu propao je zbog oblaka. Ovogodišnji Olimpijski plamen nije upalio ni Helios ni Hefest, nego priseban promatrač upaljačem – zakupljene minute za satelitski prijenos bespovratno su curile. No, olimpijska se vatra uzdigla na kraju divne kazališne predstave koja nije prešutjela ništa iz australske povijesti: ni osvajanja, ni ratove, ni genocid, ni iscrpljujući rad doseljenika. Bila je to prava priča, predstava puna fantastičnih naprava i genijalno jednostavnih dosjetki, demonstracija bogate retoričnosti, voda i vatra zajedno, dostojanstven uvod u postkolonijalne igre. Iako Olimpijska vatra uopće nije grčkog porijekla, iako su je uveli Nijemci u Berlinu, maheri za sve vrste parada, štafeta, bakljada i spektakla, ona svoj polet i veselje nikako ne dužuje ledenom i mračnom ognju Trećeg Reicha!

A kao amateri

Triatlonac koji plače na pobjedničkom postolju slušajući svoju himnu, a mogao bi vam zavrnuti vrat kao piletu i reklama koja odmah potom slijedi dva su različita primjera praznih

Triatlonac koji plače na pobjedničkom postolju slušajući svoju himnu, a mogao bi vam zavrnuti vrat kao piletu i reklama koja odmah potom slijedi dva su različita primjera praznih riječi.

riječi. S druge se strane prostiru statistike medalja i računovodstva svjetskih rekorda, najljepše prostrti stolovi na kojima nema hrane. Sokrat koji je umro šest godina prije zadnje olimpijade, a retore je volio poput kamenja u cipelama, rekao je Fedru: "Pismo ima neku strašnu moć, i u tom je pogledu uistinu slično slikarstvu. Jer i njegova stvorenja stoje kao da su živa, a ako ih što upitaš, vrlo dostojanstveno šute." Zato NBC-jevi gledatelji, siti praznih riječi i šutljivih podataka, a gladni obrata i spoznaje, zahtijevaju priče ne mareći za jezik, stil i medij. Dobro pričanje i dobre priče razdvojeni su kao i u Hrvatskoj kakvu je Matoš poznao: "Kod nas ljudi što dobro pišu nemaju ideja, dok ljudi s idejama obično zlo pišu". NBC-jevi gledatelji zato sigurno neće vidjeti krive priče, poraz američkog sportaša, primjerice; neće im biti neobično što Svjetska plivačka organizacija FINA iz naziva izbacuje A; neće nikad saznati da su građani Sidneyja pljunuli sedam milijuna dolara da bi se premjestio dalekovod što je kvario vedutu njihova grada. Sve je to, naime, pitanje stila, a za stil NBC-jevi gledatelji, ma gdje bili, ne mare. ■

razgovor

Zdenko Jajčević,
ravnatelj Hrvatskog športskog muzeja

Olimpijska ideja nekad i danas

Dušanka Profeta

Možete li nam u kratkim crtama opisati kako je došlo do osnivanja Hrvatskog športskog muzeja?

— Zamisao o osnivanju Muzeja javila se paralelno s utemeljenjem Visoke škole za fizičku kulturu, 1959. godine. U projektu zgrade bio je predviđen prostor za stalni postav jer je već tada bio prikupljen dio građe. Potom se o Muzeju raspravljalo početkom šezdesetih, točnije 1961. godine, pa je koordinacijski odbor tadašnjeg Saveza sportova Hrvatske i Partizan Hrvatske dao u zadatak da se hitno osnuje Muzej fizičke kulture pri Visokoj školi. Tako je počelo. Zaposlen je jedan djelatnik, počela se otkupljivati građa. Među prvima je otkupljen spomen-album *Hajduka*. Kako je izgradnja zgrade došla u pitanje, tako je polako napuštena i ideja o osnivanju muzeja. Sredinom šezdesetih nastavljen je inicijativa za osnivanje muzeja, u čemu je prednjačio voditelj katedre za povijest športa na Visokoj školi za fizičku kulturu profesor Živko Radan. Osnovan je inicijativni odbor koji se kasnije zvao Komisija za povijest fizičke kulture. Ta je komisija organizirala izložbu u povodu stote obljetnice rođenja Franje Bučara, 1966. godine. Onda se jedno vrijeme nije događalo ništa, sve dok na novoizgrađenom Fakultetu za fizičku kulturu nije uređena jedna prostorija, dvanaest puta sedam metara, u kojoj je jedno vrijeme bio stalni postav Muzeja fizičke kulture Hrvatske. Tek od 1980. muzej, tada se zvao Muzej fizičke kulture, postoji kao samostalna jedinica Fakulteta za fizičku kulturu.

Muzej je sada smješten u Ilici na broju 13. Sudeći po količini građe koju ovdje vidim, problem prostora postoji otkad postoji i Muzej?

— Problem prostora je problem svih muzeja, čini mi se. Sredinom osamdesetih raspravljalo se o tome treba li muzej smjestiti na Trg maršala Tita ili u Dom sportova. Čini mi se da je i jedan prostor u Kačićevoj bio u igri. Krajem osamdesetih dobili smo

prostor u Ilici, najprije na broju 7 pa na broju 13. Sada imamo oko sto dvadeset kvadrata. Znae, mi smo relativno mlada ustanova i

ima šest odjela s preko sto tisuća predmeta. Svake godine nabavljamo neki novi dio opreme, pa je za naše prilike građa i relativno dobro smještena. Nemamo izložbeni prostor, pa smo prisiljeni gostovati na raznim adresama. No, tako se bar nemamo priliku

moramo se izboriti za svoje mjesto pod suncem (Hrvatskog ministarstva kulture). Problemi u radu su brojni, ali kao i u športu – morate biti ustrajni. Prije petnaestak godina počeo sam od pedesetak knjiga, a muzej danas

opustiti, ulijeniti. Kompjutorizirali smo evidenciju predmeta i knjiga, a sada pokušavamo napraviti isto i s fotografijama.

Ima li sličnih muzeja u svijetu i kako se oni financiraju?

— Postoje različiti muzeji

športa u svijetu, odnosno građa koja se tiče povijesti športa organizirana je i izložena i u muzejima športa, ali i u okviru muzeja općega tipa. Na primjer, British Museum u Londonu, pariški Louvre, Berlinski muzej, Metropolitan Museum u New Yorku imaju bogate zbirke iz domene tjelesnog vježbanja i športa. Nadalje, gotovo sve europske države imaju nacionalne športske muzeje. Potom postoje specijalizirani muzeji, oni koji su posvećeni znamenitim tjelovježbenim djelatnicima, poput onoga Friedricha Ludwiga Jahna u Freyburgu. Jahn je bio veliki promotor gimnastike u Njemačkoj. Donekle su specijalizirani i muzeji koji prikazuju razvoj određene športske grane, poput Muzeja kriketa u Londonu, Skijaškog muzeja u Holmenkollenu u Norveškoj i mnogih drugih – predugo bi bilo da ih nabrojim sve. Čuli ste sigurno za Hall of Fame, tu je također riječ o ustanovi muzejskoga tipa. Posebnu grupu čine olimpijski muzeji. Najpoznatiji su onaj u Lausannei, u Mon Reposu i onaj u Olimpiji. Nova zgrada muzeja u Lausannei otvorena je 1993. godine i doista je prelijepa. To je ogroman prostor, preko tri tisuće kvadratnih metara, izvrsno opremljen. Nacionalni športski i olimpijski muzeji uglavnom se financiraju iz državnog proračuna, ali ima i privatnih, poput Hall of Fame u Americi.

Zahvalna građa

Muzej još nema stalni postav. Je li riječ o nedostatku građe?

— Postojeća građa Muzeja raspoređena je po odjelima. Muzejska građa vezana uz tjelesno vježbanje i šport vrlo je raznolika i izuzetno zahvalna za kasnija istraživanja, publiciranja i prezentiranja javnosti na bilo koji način. Tjelesno vježbanje i šport u nas se poimaju kao efemerna društvena djelatnost, nastala u novije vrijeme, koja nema neki značajniji utjecaj za stvaranje našeg kulturnog identiteta. Taj pojam se u nas identificira s aktivnošću kojoj isključivo pribjegavamo u slobodnom vremenu. Međutim, tjelesno vježbanje i šport u nas se njeguju već više od dva stoljeća, a moderni šport stotinu godina.

Sudjelovanje i uopće samo pravo na sudjelovanje na olimpijskim igrama postali su svojevrsna manifestacija slobode, nezavisnosti i sposobnosti pojedinih nacija za samostalno međunarodno nastupanje ne samo sa športskim ciljem, nego i nacionalnim, ideološkim i političkim potvrđivanjem.

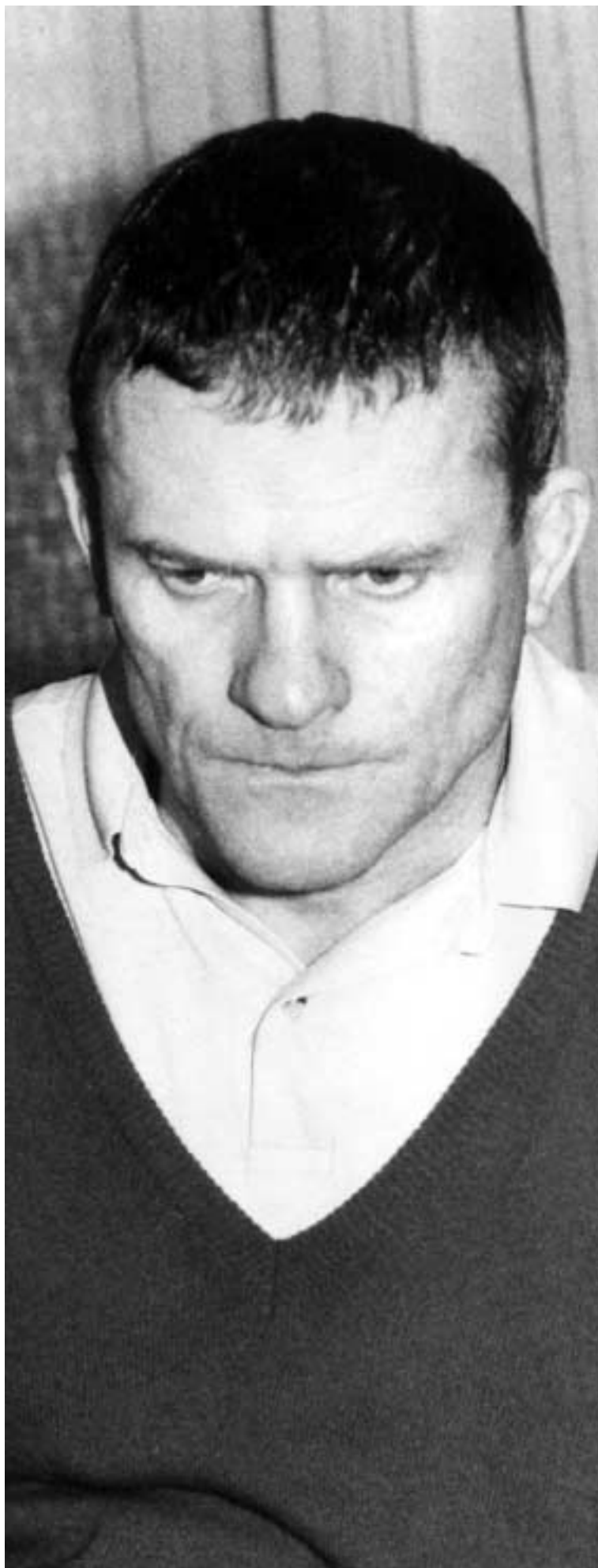
Svakodnevna traganja za izvornim predmetima uvjerila su me da je većinu građe, pa i onu najstariju, još uvijek moguće pronaći. To se može objasniti činjenicom da su akteri tjelovježbenih i športskih događanja neobično marno sakupljali i čuvali te trofeje svoje mladosti. Kasnije u životu ti im predmeti služe kao potvrda mladenačkih dostignuća. Upravo bi to trebala biti deviza pri koncipiranju stalnog postava Muzeja – taj postav mora svjedočiti što je sve naša mladost ostvarila na borilištima širom svijeta. Stariji će u tim predmetima pronalaziti utjehu da je sačuvan spomen na protekla vremena i da svi ti naponi nisu bili uzaludni, a mladima će, nadam se, izložena građa biti ideal koji će i sami nastojati ostvariti. Dio građe potreban za budući postav došao je ili će doći putem donacija, otkupa ili zahvaljujući maru vrijednih sakupljača, suradnika Muzeja. Međutim, za većim brojem predme-

U izreci Važno je sudjelovati rečeno je sve. Međutim, došli su poduzetni mudrijaši i dodali ali i pobijediti...

ta potrebnih za stalni postav morat ćemo tragati. U pronalaženju predmeta, koje smo predvidjeli u sinopsisu stalnog postava, pomoći će stručni suradnici za svaku struku. Stvarnost povijesnih događanja uvjetuje stalni postav svakog muzeja, pa tako i našeg. Bilo bi naprosto neoprostivo da uz određenu struku predstavimo predmete posve nevažnih aktera. Selekcija je neminovna jer će upravo ona donijeti privlačnost i vrijednost postava. Osnovni sinopsis stalnog postava je izrađen i njime se rukovodimo prilikom sakupljanja nove građe. Osim predmeta koji će predstavljati određenu ličnost potrebno je pronaći predmete i rekvizite te dijelove opreme koji ilustriraju struku. Njih je najteže pronaći jer su se zbog stalnog usavršavanja stari dijelovi opreme bacali, a zbog veličine i kakvoće materijala bilo ih je teško sakupljati.

Koliko je istražena povijest hrvatskog sporta? Građu koju ste prikupili tek predstoji temeljito istraživanje. Je li riječ o pionirskom poslu?

Tradicija sakupljanja, čuvanja i izlaganja predmeta vezanih uz tjelesno vježbanje i šport postoji u Hrvatskoj već stotinu godina. O nužnosti osnivanja muzeja športa govorio je još 1938. godine Franjo Bučar. Bučar je na neki način središnja ličnost hrvatskog športskog i tjelovježbenog pokreta. On je krajem prošloga stoljeća izlagao na velikim izložbama, primjerice na *Narodopisnoj izložbi* u Pragu 1895. godine, pa 1896. na *Milenijskoj izložbi* u Budimpešti, za što je dobio i priznanje. Temelje povijesti tjelovježbe i športa uz Bučara su ustanovili Živko Radan, Milivoj Radović i Hrvoje Macanović. Postoje i brojni drugi autori koji su napisali fragmentarne priloge o pojedinim športskim granama i sokolskom pokretu. Postoje i brojna monografska izdanja, periodi-

Zdenko Jajčević rođen je 1946. u Zagrebu. Viši je predavač iz predmeta Povijest športa na Fakultetu za fizičku kulturu. Bio je višestruki reprezentativac, a potom trener i izbornik jugoslavenske pa hrvatske ragbi reprezentacije.

Ravnatelj je Hrvatskog športskog muzeja od 1984. ▣

Pierre de Coubertin(1863-1937)

Zdenko Jajčević

Promotor suvremenog olimpijskog pokreta barun Pierre de Coubertin rođen je 1. siječnja 1863. u Parizu. Kao izdanak ugledne francuske plemićke porodice Coubertin je dobio klasično obrazovanje, kakvo je svojoj djeci omogućavalo propadanjem zahvaćeno plemstvo, plemstvo još uvijek privrženo svojim preživjelim običajima. Zahvaljujući ocu, poznatom slikaru Charlesu Louisu Fredyju de Coubertinu, Pierre rano otkriva raskoš kulture Helade. Od trenutka kada ju je upoznao, biva opčinjen antičkim olimpijskim igrama. Srednjoškolsko obrazovanje stekao je u pariškom Isuso-

činjenicom koliko je tjelesni odgoj u njegovoj zemlji bio okovan predrasudama naslijeđenim iz Napoleonova doba: prostrani travnjaci Rugbyja, po kojima hitaju lagano odjeveni mladići, nasuprot zagušljivim, francuskim vježbaonicama najčešće preuređenim od konjušnica, u kojima uniformama stegnuti mladići izvode mehaničke vježbe pod budnom paskom časnika priučeni

za tjelovježbu. Engleske su škole tjelovježbom i športom odgajale muškarce snažne volje. Odgoj je imao prednost nad obrazovanjem. Arnold je napisao: *Želim odgojiti kršćane džentlmene. Dječake nastojim naučiti da vladaju sami sobom, što je mnogo bolje nego da im ja zapovijedam.* Učenici su slobodno birali šport kojim su se željeli baviti. Osim toga, u engleskom je koledžu postojala

sloboda raspravljanja i udruživanja te školski tisak. Može se reći da je Coubertin u Arnoldovu djelu otkrio moderan vid antičkog olimpizma. Šport će mu postati glavnim oruđem za ostvarenje pedagoških reformi u francuskom školstvu. O tome je napisao: *Pružiti ću športom sjaj mlitavoj i ukrućenoj mladeži, ojačat ću njezino tijelo i njezin značaj, prihvaćajući sve rizike športa, pa i*

njegova pretjerivanja. Proširit ću njezine vidike i njezin sluh, otvorit ću joj široka obzorja - nebeska, planetarna, povijesna obzorja sveopće ljudske povijesti. To će uvesti uzajamnim poštovanjem i postati kvascem svjetskog mira. I sve to pristupačno svima, bez obzira na podrijetlo, stalež, bogatstvo, položaj ili zanimanje.

U realizaciji ideja Coubertin je u prvom redu mislio na fran-

Boris Bakrač (1912-1989), predsjednik Jugoslavenskog olimpijskog komiteta (1952-1962) i član Međunarodnog olimpijskog odbora (1960-1987)

Članovi Međunarodnog olimpijskog odbora na 1. olimpijskim igrama u Ateni 1896.

vačkom koledžu sv. Ignacija. Nakon toga trebao se odlučiti za životni poziv. Primljen je na vojnu akademiju, ali od nje odustaje i upisuje školu političkih znanosti na kojoj je i diplomirao.

Rano je otkrio vrijednost športa. Kao dječak bavio se veslanjem, mačevanjem i boksom. U knjigama *Bilješke o Engleskoj* i *Školovanje Toma Browna* upoznao je pedagoški rad Thomasa Arnolda, ravnatelja privatne škole u engleskom gradu Rugbyju. Godine 1883. odlazi na izvor zbivanja, u Rugby. Arnold je tada već odavno mrtav, ali su njegove ideje u cijelosti oživotvorene, zahvaljujući nasljednicima. Školarci Rugbyja sudjeluju u brojnim športskim aktivnostima s ozbiljnošću koja graniči s fanatizmom. Coubertin je zapanjen

Olimpijski dan u Zagrebu, 1923. - skupina Hrvatskog veslačkog kluba u Frankopanskoj ulici

Pierre de Coubertin, 1883.

cuske srednjoškolve. Oni su reformu tjelesnog odgoja i športa dočekali s oduševljenjem. Sami su osnivali školska športska društva i upravljali njima. Svake bi godine najboljem športasu u svakom športskom društvu bila dodijeljena *Nagrada Pierre de Coubertin*. U ispravnost svojih

Franjo Bužar

Milan Neralić (1875-1918), osvajač brončane kolajne u skupini profesionalnih učitelja mačevanja na II olimpijskim igrama u Parizu

ideja Coubertin je uvjeravao ravnatelje srednjih škola, ali i odgovorne u ministarstvima. Pokazao je izvanredni smisao u borbi za ostvarivanje svojih ciljeva, održao bezbroj briljantnih predavanja i napisao šezdesetak tisuća stranica izvornih tekstova.

Godine 1884. u jednom je pariškom koledžu osnovao školsku športsku skupinu, smanjujući broj sati nastave u korist športa. Coubertin se 1887. javno zalaže za to da se odmor u školama iskoristi za igre i šport. Godinu dana kasnije osniva odbor za uvođenje tjelesnih vježbi u školama Francuske. SAD je posjetio 1889. godine, gdje je sudjelovao u radu Kongresa za tjelesni odgoj. Svoje dojmove iz SAD-a opisao je u knjizi *Preko oceanska sveučilišta* (1890). Nakon uspjeha u promicanju modernoga športa u svojoj zemlji Coubertin je svu energiju usmjerio na utemeljenje modernoga olimpijskoga pokreta. Ideja o obnovi olimpijskih igara živjela je u Europi već stotinjak godina. Igre pod tim nazivom održavane su u Engleskoj, Švedskoj i Grčkoj, ali s nejasnom programskom koncepcijom, neredovito i s malim brojem sudionika. Coubertin je predložio formulu uspjeha. Budući da je dobro poznao prilike svoga vremena, znao je da ne može obnoviti antičke olimpijske igre sa svime što im je bilo svojstveno. Shvaćao je da moderni šport može biti koristan ili štetan, ovisno o pravcu kojim će

Otvaranje I. zimskih olimpijskih igara u Chamonixu 1924. U prvom planu Stevan Hadži i Dušan Zinjaja

biti usmjeren i o načinu na koji će biti korišten. Ispravno je procijenio da novom športskom pokretu valja dati moralnu okosnicu. U stvari, Coubertina nije primarno zanimalo unapređivanje olimpijskih igara, već ga je vodila težnja da se igre iskoriste kao podloga za popularizaciju odgojne uloge športa kako bi se osigurao tjelesni i moralni razvoj mladeži. Smatrao je da šport valja internacionalizirati kako bi se osigurala njegova rasprostranjenost od koje bi imali koristi mladi ljudi cijeloga svijeta. Radi toga valjalo je pripremiti sjajnu priredbu koja bi bila više od natjecanja i nosila aureolu slave kakvu su nosile antičke olimpijske igre.

U Parizu, u velikom amfiteatru Sveučilišta Sorbonne održana je 25. studenoga 1892. proslava pete obljetnice postojanja Saveza francuskih društava za atletske športove. Na proslavi se govorilo o povijesti tjelesnog vježbanja. U svojem izlaganju Coubertin je predložio obnavljanje olimpijskih igara. Prijedlog kod nazočnih nije naišao na odjek.

Dvije godine kasnije, na istom mjestu, između 16. i 23. lipnja 1894. održan je međunarodni kongres na kojemu je, prema pozivu i programu sudeći, glavno pitanje trebalo biti razjašnjenje pojma i uvjeta športskog amater-

stva. U program je kao posljednju točku rasprave Coubertin dodao: *O mogućnosti obnove olimpijskih igara.*

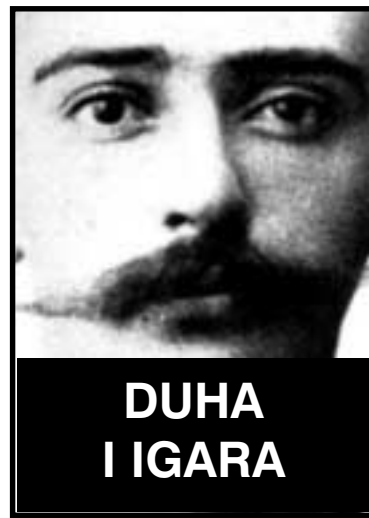
Međunarodnog olimpijskog odbora. Odgovarajući na pitanje zašto je oživio olimpijske igre, Coubertin je napisao: *Zato da bih*

Biciklistička reprezentacija Jugoslavije na Olimpijskim igrama 1924.

Vještima Coubertinovima postupkom raniji naziv Kongres za amaterstvo i profesionalizam u športu zamijenjen je u posljednjim pozivnicama Kongresom za obnovu olimpijskih igara. Nakon što je prijedlog s oduševljenjem prihvaćen, nazočni su delegati opunomoćili Coubertina da sastavi, odnosno imenuje članove

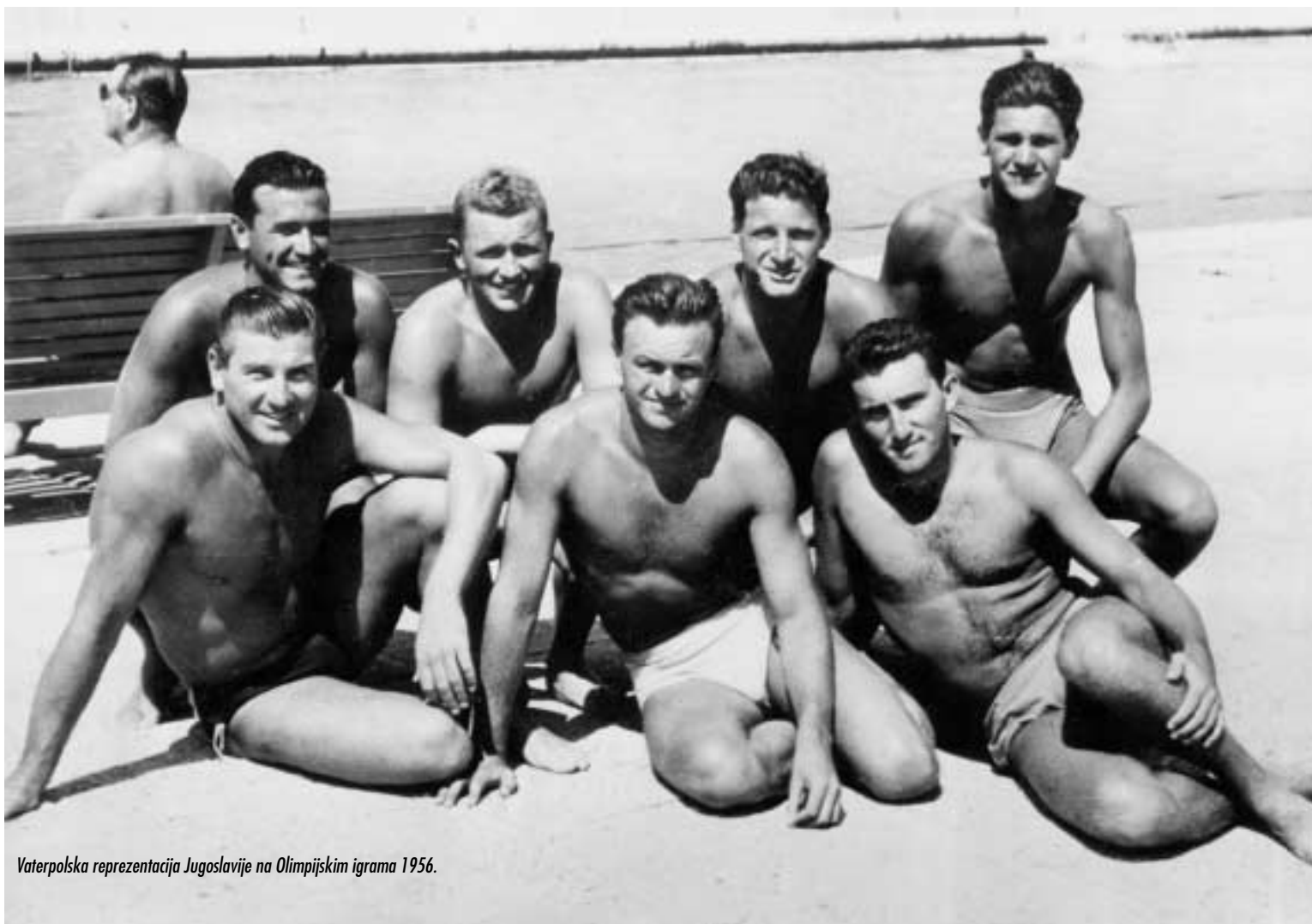
oplemenio i ojačao šport, da bih osigurao njegovu samostalnost i trajnost te ga tako osposobio za ispunjenje one odgojne uloge koja mu pripada u suvremenom svijetu. Oživio sam ih zato da bih uzdigao pojedinca športasa čija je nazočnost nužna kako bi se društvo moglo angažirati u natjecateljskom športu i čiji pothvati postaju

DUHA I IGARA

primjerom koji valja slijediti. Igre mogu djelovati oplemenjujuće i istinski odgojno, samo budu li budile duh i postanu li uspjesi pojedinih športasa primjerima koje će drugi slijediti.

Nakon što je njegovo djelo, tj. olimpijske igre, izraslo u pravu planetarnu svečanost, Coubertin se na zasjedanju MOO-a u Pragu 1925. zahvalio na predsjedničkoj ulozi. Vjerovao je kako će mladi rukovoditelji dati novi impuls olimpijskom pokretu. Uz to, želio je još mnogo toga napisati. Nažalost, ubrzo je pao u zaborav. Posljednje godine života proveo je usamljen i siromašan, skrhan obiteljskim problemima. Oskudijevao je i u novcu koji je potrošio na organiziranje i pomaganje olimpijskom pokretu. U sedamdeset drugoj godini kandidirao se za katedru na Sveučilištu Lausanne, ali nije uspio. Drugog listopada 1937. pogođen infarkt, umire u jednom ženevskom parku, ali ostajući zauvijek uspravan kao čovjek. Nekoliko dana prije smrti napisao je: *Napor je vrhunski užitek. Uspjeh nije cilj, već sredstvo da se teži još višem. Pojedinac ima vrijednost samo u odnosu prema čovječanstvu. Stvoren je da djeluje, ne predajući se, i da umre pomiren sa sudbinom. Prema vlastitoj želji srce mu je položeno u malu komoricu mramornoga spomenika u Olimpiji. Na spomeniku je starogrčkim pismom napisano: Olimpija prima srce onoga koji je oživio olimpijske igre.* ☐

Vaterpolska reprezentacija Jugoslavije na Olimpijskim igrama 1956.

LIKOVNOST**Gregor Podnar, kustos i umjetnički direktor Galerije ŠKUC u Ljubljani**

Dinamični model kulture

Treba razvijati dinamični model kulture koji nema linearni ili strogo horizontalni "povijesni" značaj, bez obzira radi li se o umjetniku ili umjetničkom voditelju

Saša Glavan

S godinama je Galerija ŠKUC stekla snažnu alternativnu reputaciju. Izabrao si ovu galeriju kao svoje prvo "radno mjesto". Je li to zbog toga što imaš slična stajališta, što se slažeš sa stvarima koje su se tamo događale ili si možda galeriju ŠKUC vidio kao instituciju koja je odradila svoje i koja je sada – kada su se vremena promijenila – spremna krenuti dalje?

— Bio sam posve svjestan povijesti galerije koja me pratila na svakom koraku, barem prve dvije-tri godine, no više bih se složio s drugim dijelom tvoje interpretacije.

Galerija ŠKUC i njena uloga imali su izuzetno čist profil: najprije pionirske godine, kada je to bio izložbeni prostor za one koji nisu mogli izlagati nigdje drugdje, zatim radikalnija faza, gotovo aktivistička, te naposljetku devedesete, kada su "neiskusni umjetnici, kustosi i umjetnički" direktori Galeriju ŠKUC koristili kao poligon za svoje igre. Koja je bila tvoja vizija, što te vodilo u zacrtavanju galerijskog programa?

Gregor Podnar studirao je povijest umjetnosti i socijalnu antropologiju u Njemačkoj, a na slovensku umjetničku scenu na velika je vrata ušao svojim magistarskim radom, koji se u prvom dijelu bavi stilskom analizom skulptura kiparske radionice Ptujске Gore, u drugom dijelu istražuje povijest pojmova zavjetnih i kulturnih slika, te se preispitujući društvene odnose približava svom trenutnom angažmanu u svijetu suvremene umjetnosti. Ranije iskustvo rada na području suvremene umjetnosti stječe u Njemačkoj, gdje je upoznao načine funkcioniranja velikih institucija tijekom prakse u Muzeju Ludwig u Kölnu, da bi u Rubikon prešao 1996. godine prihvaćajući mjesto umjetničkog direktora Galerije ŠKUC u Ljubljani. Gregor Podnar je kustos izložbe U3, trećeg trijalna slovenske suvremene umjetnosti koji će se u prosincu 2000. održati u Modernoj galeriji Ljubljana. U Galeriji ŠKUC od 14. rujna do 8. listopada traje izložba Mala zemlja za veliki odmor koja u sklopu Middle-South-East projects predstavlja sedam hrvatskih umjetnika. ▣

— Na početku me prije svega zanimala slovenska scena, te sam Galeriju ŠKUC doživljavao isključivo kao infrastrukturu koja

čini se da ima smisla dokazati da je to ono što mi uistinu i radimo. Istodobno iskorištavamo *Manifestu* da bismo proširili i intenzivirali ono što smo već prije zacrtali i usmjerili. Po logici stvari, u smislu reprezentativnog karaktera *Manifeste* to bi nam trebalo

no na drugima je da ga detaljnije analiziraju. Dilema je slična onoj višeslojnog umjetničkog rada za koji umjetnik/ca osjeća određenu odgovornost. No kada je rad jednom izložen u javnosti, jednostavno mora biti prepušten različitim interpretacijama i polemikama. Volio bih svoj rad vidjeti kao jednu od bezbroj mogućnosti. Ne želim biti gosp. Podnar koji zna što je umjetnost. Upravo suprotno, ja sam jednostavno

novi smjerovi. To znači razvijati dinamični model kulture koji nema linearni ili strogo horizontalni "povijesni" značaj, bez obzira radi li se o umjetniku ili umjetničkom voditelju.

Slovenija se zatvara

Ako sažmemo stajalište Alenke Pirman o profilu kustosa Galerije ŠKUC, pozicija galerije od samog je osnivanja bila temeljena na jednostavnoj činjenici da je

se može upotrijebiti. Zapazio sam da se barem desetak slovenskih umjetnika izdiglo iznad razine uobičajene za grad te veličine, što je za mene predstavljalo nedovoljno iskorišten umjetnički i teorijski potencijal. Prije svega sam bio zainteresiran za što bližu suradnju, osobito s umjetnicima, što se pokazalo izuzetno korisnim i zahvalnim. Dakako, sve do onog trenutka kada shvatiš, a to se dešava vrlo brzo, da fokusiranje na lokalnu scenu nije dostatno, da je potrebno stvoriti širi kontekst koji će unutar jednog prostora omogućiti sučeljavanje različitih pozicija s različitim scena. Takav "međunarodni" dijalog je, dakako, samorazumljiv, no ipak ga želim naglasiti jer čini se da u rastućoj malograđanskoj klimi Ljubljane nije svima po volji.

Mentalna mreža gradova budućnosti

Takvo djelovanje u širem kontekstu vjerojatno će svoj najzgušnjiji i najreprezentativniji oblik dobiti tijekom projekta Middle-South-East projects koji će biti predstavljen u Galeriji ŠKUC za trajanja Manifeste 3. To je prvi put da jasno definiraš regiju unutar koje radiš. Obrisi te regije je ponešto neobičan, proteže se od Bologne do Budimpešte, pa me zanima koji je njen zajednički nazivnik?

— Projekt se temelji na dugogodišnjem iskustvu, a gradove povezuje prije svega budućnost. Vjerujem da su ti gradovi nedaleko Ljubljane buduća glavna središta koja bismo mogli nazvati produkcijskim ili umjetničkim centrima. To pogotovo vrijedi za Budimpeštu i Zagreb, dok su Bologna, Graz i Sarajevo manji centri. U osnovi radi se o svojevrsnoj mentalnoj mreži. "Regija" je mentalna, centrifugalna tvorba koja neprestano mijenja vlastite granice i obzore. Dok kustosi *Manifeste* smrtno ozbiljno izjavljuju kako je njihov projekt prije svega usmjeren na povezivanje,

Andreja Kulunčić, akcija Enjoy the Beach, 2000., s izložbe Mala zemlja za veliki odmor

donijeti jače međunarodno vrednovanje, zar ne?

Tvoj stav je usmjeren prema uspostavljanju vrlo specifičnog oblika rada unutar suvremene umjetnosti. To je s jedne strane očito u načinu na koji Galerija ŠKUC djeluje (međunarodna suradnja, pokušaj uspostavljanja regionalne mreže) i koji ti pruža svojevrsno zaleđe, a s druge strane u tvom aktivnom sudjelovanju u produkciji radova nekih autora koji su izlagali u Galeriji ŠKUC. Čini li ti se da je takav oblik rada utjecao i na neke druge protagnoste slovenske scene?

— To je više od reprezentativnog modela, to je i određeno iskustvo u samoj produkciji. Imam određeni uvid u produkciju "naših" umjetnika, tj. onih s kojima sam surađivao. S obzirom na nepostojeće modele interpretacije, nedostatak teorijskog promišljanja itd., jedino što preostaje da bi se došlo do nekih spoznaja jest rasprava. Ta metoda omogućava "kustosima" (u navodnicima jer pojam kuratora radije povezujem s glagolom curare, brinuti se za nekoga) i umjetnicima testiranje vlastite pozicije.

Dinamični model kulture

Vjerujem da to ima utjecaja,

čovjek s idejom o našem vremenu koju bih rado iskazao, barem djelomično. Možda to gledam i u smislu empirijskog istraživanja, u kojem se neprestano pitaš kako ideš. Dok sam surađivao s nekim umjetnicima svoje generacije (Maja Licul, Janja Žvegelj, Damijan Kracina, Katarina Touman i drugi), postalo je očito da smo došli do točke s koje je napredak postao nemoguć. Shvatili smo, neovisno jedni o drugima, s naših različitih stajališta da smo došli u slijepu ulicu, a to je bilo očito i u samoj produkciji. Tim je umjetnicima trebalo dosta vremena da se oslobode tereta koji im je nametnula istrošena institucija Akademije likovnih umjetnosti. To je potaknulo određenu suprotnu poziciju koja je iznjedrila neke vrlo zanimljive umjetničke projekte i dobra umjetnička djela, no često je vodilo i u situaciju koja je obećavala više nego što je uspijevala ostvariti. No to nije bilo loše, baš suprotno, jednostavno shvatiš da se vremena mijenjaju i da si se previše (ili premalo) bavio određenom stvari te da ne možeš nastaviti istim smjerom. Mislim da snaga leži u tome da se nešto razvija, također u širenju utjecaja, no kada vidiš da se ne može nastaviti, traže se

Volio bih svoj rad vidjeti kao jednu od bezbroj mogućnosti. Ne želim biti gosp. Podnar koji zna što je umjetnost. Upravo suprotno, ja sam jednostavno čovjek s idejom o našem vremenu koju bih rado iskazao

protiv svih utvrđenih pozicija. Alenka Pirman tu poziciju određuje kao hendikep, kao neemancipirano stajalište galerije. Dakle, svojedobno je Galerija ŠKUC imala tu naglašenu protupoziciju, dok si nedavno u izjavi za *Dnevnik* ustvrdio da trenutni program galerije pripada mainstreamu.

— Izjavio sam to da bih se suprotstavio toj protupoziciji, da bih naglasio da smo svi u istom brodu, da crpimo iz istih izvorišta i da manje-više svi ovisimo o istim financijskim izvorima. Svi smo dio jednog društva, jednog sustava i nema potrebe pretvarati se da je drugačije. Još jedan razlog zbog kojeg smo mainstream jest taj što predstavljamo umjetnike, domaće ili strane, koji su, bili oni kritični ili ne, također dio tog sustava. Oni su na popisu istaknutih umjetnika dostupnih i u inozemstvu, što je, izravno rečeno, kulturni imperijalizam. Institut für Auslandsbeziehungen, British Council, Kulturkontakt imaju vrlo jasnu ideju što podržavaju i zašto. Takva vrsta podrške isplati se na duge staze u, recimo, kulturnom turizmu. Uz to, kultura pridonosi zemlji na

Marin Fulgosi, snimatelj

Strani element

Nisam oduševljen onim što se zadnjih godina događa na filmu. Oduvijek sam želio biti na tragu starih Formanovih filmova ili Fellinija.

Sandra Antolić

Dijete iz filmske obitelji, majka mu je montažerka, a otac poznati hrvatski filmski dokumentarist s kojim je gospodin Petar Krelja prije nekoliko godina vodio oštru novinsku prepisku, Marin Fulgosi 1999. godine diplomirao je na institutu *The Institute of Art, Design and Technology* (IADT) u Dublinu. Potpisuje dva filma, dokumentarni *Beckett on the Liffey* i kratki igrani *They Also Serve...*, oba prepoznata i nagrađena na prošlogodišnjim Danima hrvatskog filma. Marin mi je još krajem srpnja u hladu gornjogradske brajde objasnio zašto je kao punokrvni *enfant terrible* napustio Akademiju za kazalište, film i televiziju (ADU), Odsjek filmskog i TV snimanja, u Zagrebu. S druge zagrebačke primljen je na drugu dublinsku godinu studija, a danas, stekavši navedenu diplomu, odgovorno tvrdi da su domaći kolege premalo obrazovani.

Marin Fulgosi jedan je "odliveni mozak." Uskoro će u Irskoj, kao stalni zaposlenik, snimatelj nove privatne televizijske stanice TV 3, vjerojatno otplaćivati kakav dugoročni kredit, a u drugom će se životnom poluvremenu domoći priznanice irskog mirovinskog osiguranja. Kako će na snimateljskim poslovima raditi samo četrnaest dana u mjesecu, u ostatak bi, s obzirom na njegove mlade godine, ubrzo mogao početi kreativno ugrađivati sav žal vlastite pečalbe. Razne domaće političke konjunktore nad ovakvim i sličnim slučajevima većinom cendrajaju i jalo-vo prebiru po brojcima od desetine tisuća "odlivenih." Mi se ovom općem mjestu pridružujemo u epizodi "Ljeto u domovini," kad se "domaći" povratno projicira gdje ga je Bog prvotno nasadio. Malo posjeta rodbini, malo obilaska Jadrana – i tako još od vremena bečkih i peštanskih đaka i vojaka.

Zašto si otišao?

— Već sam na prvoj godini Akademije shvatio da moj interes za tim poslom stagnira. Ono što mi je bilo definitivno neshvatljivo i nakon čega mi je puk'o film činjenica je da nisam zadovoljio ljude koji nisu održali ni deset posto predavanja budući da su cijele školske godine radili "nešto svoje." To je uostalom praksa na Akademiji, barem što se kamere tiče... Stvorio se jedan krug "kolega," profesora koji su si osiguravali zaleđe u svakom trenutku i to je bio mrtav krug. Ne mogu reći da sam vidio ijednog snimatelja koji je izašao s Akademije, a da mu je ona nešto "vidljivo" dala. Kontakti su jedino što vam daje Akademija, upoznate ljude s kojima ćete možda jednog dana nešto više raditi... Jedini čije bih radove izdvojio jest mladi Pivčević na kojeg je, čini mi se, ipak više utjecalo znanje njegova oca, iskusnog snimatelja...

Guinness nije irski

Usporedi takvo stanje s onim u Dublinu.

— Evo, na primjer, na trećoj godini profesor Eoghan Harris predavao nam je predmet koji bi mogli nazvati općim kulturološkim kolegijem. Morate razumjeti da se na IADT-u do četvrte godine ne

studira samo kamera ili montaža, što te naravno čini konkurentnijim u radu poslije školovanja. Profesor Harris znao nas je za lijepog vremena odvesti izvan škole i

da. Ali osobno mislim da to nema veze s direktnim utjecajem njezina oca. Naprosto su producenti vidjeli interes. Stave li prezime Sheridan u program, privući će više gledatelja. I na koledžu su se nagrade za pojedine projekte dodjeljivale ljudima čiji su roditelji netko u industriji. Ali to te u Irskoj može hendikepirati samo do određene granice. Ako snimiš loš film, neće ti pomoći ni Bog Otac.

Kad smo kod Boga Oca, kako si se ti

započeo bi sat recitacija uz šetnju, nešto kao peripatetička škola... Ako bismo loše govorili, podučavao nas je tehnici disanja...

Radiš li preko ljeta u domovini?

— Da, radić ću reklame, a omjer zarade je jedan prema pet u korist Irske.

Znači li ti da se Irška plasirala u gornji dom europske filmske proizvodnje?

— Ne poznajem način na koji funkcionira irska filmska industrija, ali je ona značajno unaprijeđena. Uostalom, strani je kapital u Irskoj posvuda. Njihova je nacionalna aviokompanija, na primjer, odavno u vlasništvu Britanaca, Guinness nije irski... Filmski su studiji u pokretu non-stop. Za mene to ipak ne znači ništa kao pojedinca, već tek uđem li u sindikat. Kad bih sad želio raditi na filmu ili bilo čemu drugom što donosi više novaca, na reklamama ili na glazbenim spotovima, trebao bih, bez obzira na svoje iskustvo i obrazovanje, krenuti doslovno od poma-

uklopio u naglašeni katolički milje Irške?

— Najprije treba razlikovati Dublin i provinciju jer to je kao nebo i zemlja. Dublin se okrenuo od prakticanja katolicizma. Dapače, postoji otpor prema Katoličkoj crkvi nakon frapantnih događaja unutar katoličkih sirotišta posljednjih godina. Mediji donose nevjerovatan broj groznih priča o seksualnim zlostavljanjima šticećenika. To je svakodnevica.

Učiniti stvari jednostavnijima

Interesira li te ta tema u filmskom smislu?

— Ja sam staromodan. Nisam oduševljen onim što se zadnjih godina događa na filmu. Oduvijek sam želio biti na tragu starih Formanovih filmova ili Fellinija. Puno mi je bliži senzibilitet tih redatelja nego na primjer Tarantinov.

Koja je tvoja vizualna matrica?

— Od recentnih snimatelja fascinira me Darius Khonji, tu su i stalni favoriti Zsigmond i Kaminski. Način na koji ja razumijem filmsku fotografiju jest taj da stvari uvijek nastojim napraviti što jednostavnijima, iskoristiti ono što se prirodno nalazi na setu. Filtri i kompjutori dolaze tek nakon savršene kompozicije kadra, a to se danas dosta gubi.

Kad smišljaš novi projekt, naginju li ti misli više k domovini ili k Irskoj? Vizura stranca zagaranirana ti je u oba slučaja.

— Evo, u posljednje vrijeme obuzeo jedan scenarij. Bio bi to film o bivšem vojniku UN-a u Dalmatinskoj zagori, crne rase i oženjenog našom ženom iz toga kraja. On se stjecajem okolnosti zapošljava kao lokalni poštar. Zanimale bi me, recimo, reakcije starica nenaviklih na strani element među sobom. Općenito mogu reći kako se u Hrvatskoj snima premalo kratkih igranih filmova. Ta je vrsta u svijetu izrazito popularna, a osim svega pomaže velikom broju mladih ljudi da se dokažu i dođu do dugometražnog igranog filma i da se uostalom nauče raditi, jer nema gore situacije nego kad početnika s akademije, posebno zagrebačke, bace odmah u dugi metar.

Kako gledaš na hrvatske filmove novije produkcije?

— Svake godine kad dođem nailazim na bezgranične rasprave o filmovima koji su postigli uspjeh u Hrvatskoj. Ja neke stvari ne mogu probaviti. Ne razumijem kako ljudi činjenicu da je određeni film vidio određeni broj ljudi mogu prevesti kao odraz kvalitete. Prvenstveno mislim na ljude u branši, one koji stvaraju filmove i mogu utjecati na to kakvi će ih ljudi raditi u budućnosti. ■

Ne razumijem kako ljudi činjenicu da je određeni film vidio određen broj ljudi mogu prevesti kao odraz kvalitete

gača čovjeku koji udara klapu. Da bih stigao do operatera snimatelja ili konačno do direktora fotografije, trebalo bi mi šest do sedam godina. To je dosta mukotrpno, tako da sam odlučio ne ulaziti u sindikat, nego čekati filmove koji bi se radili izvan njega.

Frustrira li te to?

— Ne, jer za razliku od Hrvatske u Irskoj možeš raditi glupe snimateljske poslove koji ti ostavljaju dovoljno vremena i novaca za planiranje i izvedbu vlastitih projekata. Ono što stalno govorim u Hrvatskoj kad me pitaju o Irskoj, činjenica je da se tamo stalno nešto događa, velik je protok ljudi, projekata, mogućnost.

Studirao si sa kćeri Jima Sheridan, poznatog irskog redatelja. Iste ste godine snimili kratki igrani film, ali je britanski Channel Four otkupio njezin rad, premda je bilo i ponuda na tvoju adresu.

— Da, moglo bi se reći da krv nije vo-

Čeka nas uzbudljivo filmsko desetljeće

Mostra 2000. potvrdila je opći dojam da se posljednjih nekoliko godina film kreće u dobrom smjeru

Jurica Pavičić

Filmskih je festivala u svijetu mnogo i svaki dan sve više. Gužva festivala i njihovih termina u svijetu je danas takva da filmovi lete svijetom DHL-om poput skakavaca na očaj organizatora koje uvijek muče nategnuti termini, preklapanja i zauzete kopije. U toj gomili nekoliko je festivala zadržalo osobit status. Bez sumnje Cannes čiju frankoameričku aroganciju potkrepljuje tržišna važnost i utjecajni sajam. Iza Canne neprikosnoveno drugi je Berlin, a potom Venecija.

Mletačka *Mostra d'arte cinematografica* ove se godine na Lidu održala 57. put. Premda iz desetljeća u desetljeće gubi važnost, Mostra je još uvijek mjesto za koje su najutjecajniji redatelji voljni čuvati svoje pretpremijere. I ove su godine program Venecije tako napučivali klasici: novi Chabrol, Altman, Woody Allen, Takeshi Kitano, Tsui Hark ili Clint Eastwood. Mostra je uostalom najstariji svjetski filmski festival – osnovao ju je osobno Mussolini. Ima izvrstan termin početkom rujna kad se američki hitovi upravo spremaju u europska kina, a artistički orijentirani naslovi koji će se na tržištu pojaviti oko Božića već su uglavnom gotovi. Osim toga, Mostra se rado diči time što je festival *d'arte cinematografica*, neopterećen biznisom, sajmom i sjajem.

Korak naprijed, dva nazad

Mostra je iz navedenih razloga godinama poprište kontroverze. S jedne strane, festivalski program, često opravdano kritiziran, bio je tvrđava hermetičnog *arta*. S druge strane, Mostra se nije usružavala iskoristiti rujanski pretpremijerni *pole position* da prisrbi u program dovoljno hollywoodskih hitova, a s njima i gostujućih zvijezda, dakle i *paparazza* i turista. Ponajviše hollywoodska izdanja Venecije u devedesetima tako je kao selektor potpisivao ultraljubičar Gillo Pontecorvo. Ovogodišnje izdanje Mostre koje je sastavio novi direktor Alberto Barbera u tom je smislu jedan korak naprijed, a dva nazad. Natjecateljski je program bio izrazito neangloamerički: sadržavao je samo dva britanska filma (*Liam* Stephena Frearsa i *The Man Who Cried* Sally Potter) i dva američka. Od američkih filmova uvršteni su bili novi naslov Roberta Altmana *Dr. T. and the Women* i *Before the Night Falls*, drugi redateljski posao slikara Juliana Schnabela koji je na koncu dobio i posebnu nagradu žirija.

Ako je glavni program i bio "antiimperijalistički", popratni su bili podvučeni kalifornijskim št-

hom. Tako su na Lidu europskoj javnosti predstavljeni hitovi za tržišnu jesen 2000: *Space Cowboys* Clint Eastwooda, *U-571* Johnatana Mostowa, *What Lies*

filmovi u devedesetima u pravilu su bili prilično eskapistički: bavili su se djecom, priprostim seljcima, uzdizali netaknuti ruralni život i eksploatirali pejzaže. Pa-

neracije. Iransko-kineska prevlast ove je godine, ukratko, na Mostri iskazala jedno generacijski novo lice.

Krug

Krug Jafara Panahija (1960) pri tome je i pobjednik festivala, i to, odmah recimo, sasvim zasluženo. Riječ je o političkom filmu koji tematizira položaj žene u Iranu. Pri tome se Panahi služi "štafetnom" dramaturgijom približno sličnom onoj Buđuelova *Diskretnog šarma buržoazije*. Film počinje u rodilištu gdje baka nariče jer joj je kći opet rodila curicu i postoji pogibelj da će je muž otjerati. Radnja se potom štafetno prebacuje od jedne na drugu među desetak žena čiji se putovi križaju na teheranskim

Beaneath Roberta Zemeckisa i *The Cell* Tarsema Singha.

Već je dosadno nakon svakog festivala konstatirati kako su najbolji filmovi opet bili oni – iranski i kineski. Doista, Kinezi toliko dominiraju svjetskim filmom od polovice osamdesetih da se uzdizanje nekog novog kineskog

nahijev *Krug* nešto je sasvim drugo: vrući, politički angažirani i posve urbani film koji je otvoreni izazov totalitarnoj ideologiji, a istovremeno i blistavi formalni pothvat. Što se *Platforme* tiče, ona je dosad najkarakterističniji filmski proizvod tzv. šeste generacije kineskog filma. Kineskom

CIRCLE / Jafar Panahi

autora ili naslova doživljava kao igranje na sigurno. Još je više pozerska trenutna fama oko iranskog filma čije su središnje vedete (Mohsen Makhmalbaf, Abbas Kiarostami i Majid Majidi) danas festivalski mezimci. Pa ipak, pomoći nema: dva filma koja su ponovno obilježila jedan festival A kategorije bili su kineski i iranski.

Iransko-kineska prevlast

Riječ je o filmovima *Dayereh* (*Krug*) Jafara Panahija i *Platforma* Jia Zhang-Kea. Onima koji su upućeniji u suvremeni azijski film (a takvih u nas doista nije puno) treba međutim odmah reći kako su ova dva filma ponešto drukčija od standardnih klasika koji su zadnjih godina stizali iz Irana i Kine. Najcjenjeniji iranski

filmu svjetsku je slavu priskrbila tzv. peta generacija, izišla iz vrtloga kulturne revolucije. Njene perjanice Chen Kaige i Zhang Yimou danas su u najužem krugu najcjenjenijih svjetskih redatelja. Uglavnom su za hongkonški novac snimali filmove povijesne tematike i književne adaptacije. "Šesta" generacija – autori rođeni sredinom šezdesetih – od "pete" se razlikuje u prvom redu po tome što filmove radi u neovisnim produkcijama i uz inozemnu pomoć, što je otvorenije socijalno okritična i što filmove impregnira specifičnom generacijskom kulturom, interesima i problemima. Šestu generaciju probio je Zhang Yuan, kulturni autor filmova *Istočna palača*, *zapadna palača* i *Osamnaest*. *Platforma* je film na tom tragu, tipični film šeste ge-

ulicama. Većinom su to odbjegli ili otpuštene zatvorenice koje su iz manjeg zatvora izišle u drugi, veći – iransko društvo. Film tako rekonstruira čitav niz sitnih represivnih čimbenika koji život iranske žene čini užasnim: žena ne smije sama putovati međugradskim prijevozom ako nije studentica, ne smije prihvatiti ponudu da sjedne u nečiji auto, pušiti na ulici ili u javnoj prostoriji. Panahijeve žene odreda su očajnice: jedna je zatrudnjela izvan braka i želi napraviti ilegalni abortus, druga je medicinska sestra koja se udala za pakistanskog doktora od kojeg taji zatvorsku prošlost, treća se uzaludno pokušava ukrcati u bus za rodno mjesto, četvrti je muž dok je bila u zatvoru našao "drugog", petoj su smaknuli ljubavnika.

Krug nije samo virtuosno dramaturški skrojen, nego i režiran. Panahi je raskošan stilist koji izvanredno koristi vrline dugog kadra, bilo pokretljivom kamerom iz ruke koja reporterski vrluda prostorom bilo statičnog dugog kadra u kojem se spretno poigrava prostornim preklapanjima, zakrivanjima i djelomično vidljivim. Složena mizanscenska rješenja u dugim kadrovima s ka-

Panahijev film govori o životu žene u Iranu kao o kontinuiranom zatvoru

Zhang Keova Platforma implicitno je politički film

i sjajno poetiran/zaokružen dvama dugim kadrovima u kojima se prikazuje prozorčić. Prvi je prozorčić šalter u rodilištu kroz koji naziremo službene i nezainteresirane sestre. Posljednji je onaj na vratima zatvorske ćelije u koju na koncu dospiju sve junakinje. Kroz njega naziremo policijskog službenika koji odvrća nekom na drugoj strani telefonske žice kako zatvorenica za koju pita nije tu. Ime i prezime osobe koja se traži ime je novorođene kćeri iz prvog prizora: time Panahi eksplicitno poetira film koji govori o životu žene u Iranu kao o kontinuiranom zatvoru.

Platforma

I Zhang Keova *Platforma* implicitno je politički film. *Platforma* nosi naslov po poznatom kineskom pop-hitu iz osamdesetih. Da je nastao u nas, film bi vjerojatno nosio tribusonovski naslov *Trava i korov*: trava komunizma, a korov subkulture. Baš poput Tribusonove knjige *Platforma* pripovijeda o tome ka-

Selon Matthieu / Xavier Beauvois

ko se totalitarni sustav odleživao coca-cola i diskom. Junaci filma mladići su i djevojke iz provincijske Kine neposredno nakon sloma "bande četvorice". Oni nastoje živjeti virtualnu zbilju pop-kulture: nabavljaju hlače zvoncare, pop-ploče i jeans-jakne. Ono što je isprva sredstvom otpora postaje ubrzo sredstvom bježanja od zbilje. Režim pop-kulturu tolerira, klinci i cure od lokalnog KUD-a postaju zabavni orkestar za gaže, televizija je zagušena soap operama i popom. Za neke od junaka mladenački snovi postaju izvor egzistencije, ali i potpune životne kapitulacije.

Dug, tjeskoban i gotovo kubrickovski pomnjev u rekonstrukciji prošle zbilje Jia Zhang-Keov film svakako bi bio poučan za naše gledatelje. Ne samo zbog podudarnosti mnogih motiva u filmu s onima iz jugokomunističke kulture (u filmu tako kineski pop-pjevač balaševićevski kazuje starijima da "računa na nas": *Iako nosim zapadno odijelo/ u srcu ja sam još Kinez*), već i zbog toga što ozbiljno i trezveno analizira poziciju pop-kulture u komunističkom totalitarizmu.

Jian Zhang-Keova *Platforma* nije se svidjela žiriju kojim je predsjedao Miloš Forman i nije dobila nagradu. Drugu nagradu iza *Kruga* osvojio je spomenuti Schnabelov film *Before Night Falls*, biografija kontroverznog kubanskog pisca Reinalda Arenasa koji je u Castrovoj Kubi proganjan zbog homoseksualizma i književnog disidentstva. Arenas je umro 1990. u New Yorku, nedugo nakon što je uspio emigrirati. Vaš izjavitelj Schnabelov film nije vidio, a od onih koji jesu čuo je da je riječ o dobrom poslu, da je film zavrjedio nagradu i da je bolji od Schnabelova prvog redateljskog pokušaja, također biografskog filma *Basquiat*.

Europski film

I ovogodišnja je Venecija potvrdila da je europski film posljednjih nekoliko godina u blagom usponu i da Europa više nije teška filmska provincija kako je to bilo u ranim devedesetima kad je sve iole zanimljivo dolazilo iz SAD ili Istočne Azije. Nekoliko europskih autora koji su se ranim filmovima nametnuli kao nade potvrdili su to i novim naslovima. Takav je slučaj i s dvojicom redatelja koje naša publika poznaje: Oscarom Moodyssonom (*Fucking Amal*) i Tomom Tykwerom (*Lola trči*). Njihovi novi naslovi *Der Krieger und die Kaiserin* i *Tillsammans* (Zajedno) odlično su prošli kod kritike.

I natjecateljski program donio je dva fina europska filma kojima je zajedničko to što su im autori u prethodnim filmovima dodirivali i naše prostore i teme.

Prvi od spomenute dvojice je Xavier Beauvois, 33-godišnja nada francuskog filma. Beauvois je u nas poznat (ali nažalost tek po čuvenju) po svom prvijencu *Ne zaboravi da ćeš umrijeti* u kojem glavni junak dozna da je seropozitivan, odlazi u Zapadni Mostar i prijavljuje se u HVO! Na ovogodišnjoj Mostri Beauvois je predstavio novi film s naslovom *Selon Matthieu* (Po Mateju) koji ima neuvijene biblijske aluzije. Film ipak nije toliko pretenciozan. Pripovijeda o mladom radniku (Benoit Magimel) koji nakon što mu je otac sramno otpušten za osvetu planski zavede

tvorničarevu ženu (Nathalie Baye). Problem izbije kad se emocionalno veže za stariju gospođu, a ona dozna da je on posloprimac njenog muža i zbroji dva i dva. Uspio kao komorna drama Beauvoisov je film ujedno i zanimljiva analiza statusa suvremenog zapadnoeuropskog radništva koje u globalizacijskim procesima postupno postaje izumiruća i nepotrebna vrsta. U tipično francuskoj tradiciji Rohmera, Techinea, Chabrola i Taverniera *Selon Matthieu* je ujedno i inteligentna minijatura o francuskoj (u ovom slučaju – nor-

Samo ovaj su to put Talijani – dvojica padovanskih gubitnika (Antonio Albanese i Fabrizio

Europa više nije teška filmska provincija kako je to bilo u ranim devedesetima

Bentivoglio) – koji su u apsurdnom položaju: siromašni su, a

spomenuti što su u Veneciju donijele i uvažene veličine, čak ni njihove filmove, naime, vjerojatno nećemo vidjeti. Altman je predstavio film *Dr. T. and the Women* s Richardom Gereom u ulozi ginekologa. Film je ambijentiran u Teksasu, a scenarij je napisala Anne Rapp po čijem je predlošku Altman napravio i nedavnu *Cookie*. Vaš izjavitelj film nije uspio vidjeti, ali prvi odjeci nisu bili osobito povoljni. Stephen Frears po svom se dobrom običaju svakih par godina vrati na BBC i napravi mali TV-film, što nije nimalo čudo zna li se da su

pripadnja katoličkoj manjini navode da se priključi fašističkom *National Frontu*. U vrijeme kad je Europa zabrinuta zbog činjenice što se ekstermna desnica prometnula u jedinog zaštitnika radnika, film uvelike govori i o sadašnjosti. *Liam* nije velik ni ambiciozan film, ali bez sumnje nadilazi većinu filmova koji govore o fenomenu desnog ekstremizma jer mu pristupa s razumijevanjem, obzirno i analitički.

Neki klasici razočarali, neki izostali

Dobitnik nagrade za životno djelo zagrebačkog festivala animacije Jan Švankmajer predstavio je svoj novi film *Otešaneč*. Riječ je o zanimljivoj parafrazi legende o Golemu u kojoj Švankmajer pripovijeda o neplodnom paru koji dijete napravi od panja. Dijete se, naravno, izvrgne u kanibala mutanta. Riječ je o jednoj od najboljih Švankmajerovih dugih filmova, a vrijedi zabilježiti i to da se slavni Čeh sve više odmiče od animacije i nadrealizma prema igranom filmu, lineranoj naraciji i realističkoj motivaciji s fantastičnim motivima.

Neki su klasici razočarali. Tako je kvebečki teatarski majstor Robert Lepage snimio neopisivo pretenciozni i dosadni kriminalistički film *Possible Worlds*. Veterana trilera Barbet Schroeder u Medellinu je u kolumbijskoj produkciji snimio *Gospu od ubojstva*, poražavajuće diletantski film o maloljetničkom nasilju u najopasnijem gradu na svijetu. Neki su klasici izostali: Scorsese tako nije uspio dovršiti svoje 270-minutno dokumentarno putovanje poviješću talijanskog filma. Pokojnog Živojina Pavlovića također nije bilo na Lidu, ni likom ni djelom. U programu je trebala biti njegova *Država mrtvih*. Riječ je o filmu započetom u slovenskoj koprodukciji pod radnim naslovom *Janez*. Film u kojem Radko Polič glumi Slovenca oficira JNA koji životari u Beogradu Pavlović nije uspio dovršiti za života. Dosnimio ga je i montirao Dinko Tucaković iz Jugoslovenske kinoteke, ali je direkcija Mostre, nakon uvida u konačnu verziju, film izbacila s festivala. U službenom priopćenju objasnili su kako je filmu promijenjen kraj u odnosu na Pavlovićevu zamisao i kako su direktne političke aluzije izbačene iz njega. Tako Jugoslavena nije bilo na Lidu, baš kao ni Hrvata koji nisu ponovili lanjski uspjeh kad je *Crvena prašina* uvrštena u popratni program.

Provjerene veličine

Solidna u prosjeku i s nekoliko zaista velikih filmova Mostra 2000. potvrdila je opći dojam da se posljednjih nekoliko godina film kreće u dobrom smjeru. Pjavljaju se novi i novi mladi autori koji rade iznimno umješne i ljudski zrele filmove. Za razliku od prošlogodišnje koja je izbacila cijeli niz takvih "mladih i ozbiljnih" (Kimberly Pierce s *Boys Don't Cry*, Nicolas Refna s *Bleederom*, Harmonyja Korinea s *Julien Donkey Boy*, Zhang Yuana s *Osamnaest*) ova je Mostra bila više u znaku starih provjerenih veličina. Ipak, neki novi su (Beauvois, Moodysson, Tykwer) ako ništa drugo potvrdili dobar glas. Čeka nas uzbudljivo filmsko desetljeće: nadajmo se tek da svi ti krasni filmovi neće i dalje zaobilaziti Hrvatsku! ▣

Platforma (Zhan Tai), redatelj Jia Zhang Ke

mandijskoj) provinciji.

Dobrim je filmom iznenadio i Carlo Mazzacurati, padovanski redatelj koji je još tijekom rata u Hrvatskoj snimao komediju *Il toro* u kojoj su glumili i Boris Dvornik i Mirna Zečević. Mazzacurati se u svom dosadašnjem opusu uvelike bavio istočnoeuropskim temama i motivima i reflektirao specifično interkulturalno iskustvo graničnog talijanskog sjeveroistoka. I u ovom filmu on se bavi gubitnicima koji raj moraju gledati izbliza, a nedohvatljiv im je poput kolača s onu stranu izloga slastičarnice.

žive na jednom od najbogatijih mjesta na svijetu ("Padova zaradi godišnje više nego cijeli Portugal", kaže jedan od likova u filmu). Gubitnici se odluče na očajnički čin: iz padovanske će katedrale ukrasti relikviju – jezik Svetog Ante – i ucijeniti Katoličku crkvu. Iz te je narativne okosnice Mazzacurati razvio vrlo zabavan film s puno jurnjave, chaplinovskog slapsticka i socijalnog sentimentalizma.

Altman i Frears

Našem čitateljstvu osuđenom na jadni hrvatski repertoar valja

TV-filmovi iskusnog Britanca i proslavili, a lako bi se mogla braniti tvrdnja da su i u kasnijem Frearsovom opusu najboji upravo mali TV-naslovi poput *Snappera* (*Obiteljske gužve*). Za ovu priliku Frears je za BBC ekrinizirao roman *The Black Crack* Boy pisca Josepha McKeowna koji se bavi sudbinom jedne katoličke obitelji u Liverpoolu tridesetih. Film pod naslovom *Liam* očito nije nastao slučajno sada i ovdje. Pripovijedan iz motrišta dječčića, govori o ocu obitelji i radniku kojeg nezaposlenost i osjećaj frustracije zbog

koje se može promatrati posvuda i koje na zaobilaznom putu preko površne, potpune seksualizacije tijelo odvaja od želje i erosa. Baudrillard piše:

“I ne spomenuvši genetsko udvostručavanje, danas već imamo posla s fraktalnom reduplikacijom slika i načina pojavljivanja tijela (...). Snimka lica u krupnom planu opscena je koliko i izbliza promatrani spolni organ (...). Mi tražimo ispunjenje želja u tehničkom *poumjetnjenju* tijela i težimo za njegovim umnogostručanjem u parcijalne objekte (...). Danas čak više nije važno imati tijelo, treba biti *priključen* (*connected*) na svoje tijelo (...). Čak i u zvukovno neprobojnom noćnom baru netko upravlja plesnim podijem kao što se upravlja radarima na zrakoplovnim pistama...”

Uostalom, očito je da tijelo ovim paradoksalnim oduzimanjem osjetilnosti uz pomoć neprestano prisutnih seksualiziranih slika tijela ponovno postaje nositeljem oznake *par excellence*. Ono što mu od čari pripada, odmah postaje značajno, postaje “oznaka za”: *fitness*, pripadnost, uspjeh, status itd. Trnovit je put kojim kazalište tijelu može priskrbiti važnost između simboličnosti, kojoj je oduzeta osjetilnost, i tjelesnosti kao znaka.

Ovoj namjeri osjetilnost pozornice iskonski nije naklonjena. Što će se tek zbiti kada će sama po sebi već “desemantizirana” stvarnost tijela u boli i želji (za Lacana su to nepremostive granice diskursa uopće) postati auto-referencijalno odabrana tema kazališta? Upravo to se događa u postdramskom kazalištu. Ono samo tijelo i postupak njegova razmatranja pretvara u predmet kazališne estetike manje nego označitelj jer se pojavljuje kao provokacija. U umjetničkoj religiji antike lijepo je tijelo naposljetku imalo veliku vrijednost, naravno kao očitovanje osjetila. Nakon toga je imalo značenje netjelesnoga. Zahtijevalo je emancipaciju kazališta kao vlastite dimenzije umjetnosti kako bi se moglo shvatiti da tijelo i bez svoga označiteljskog bitka može biti *agent provocateur* bezosjetilnog iskustva koje sadašnjosti ne po-

kušava pripojiti značenje i realnost, nego jest *iskustvo potencijalnog*. Upućujući na svoju nazočnost autodeiksom, tijelo nudi želju i strah pogleda u paradoksalnu prazninu mogućega: kazalište tijela je *kazalište potencijal-*

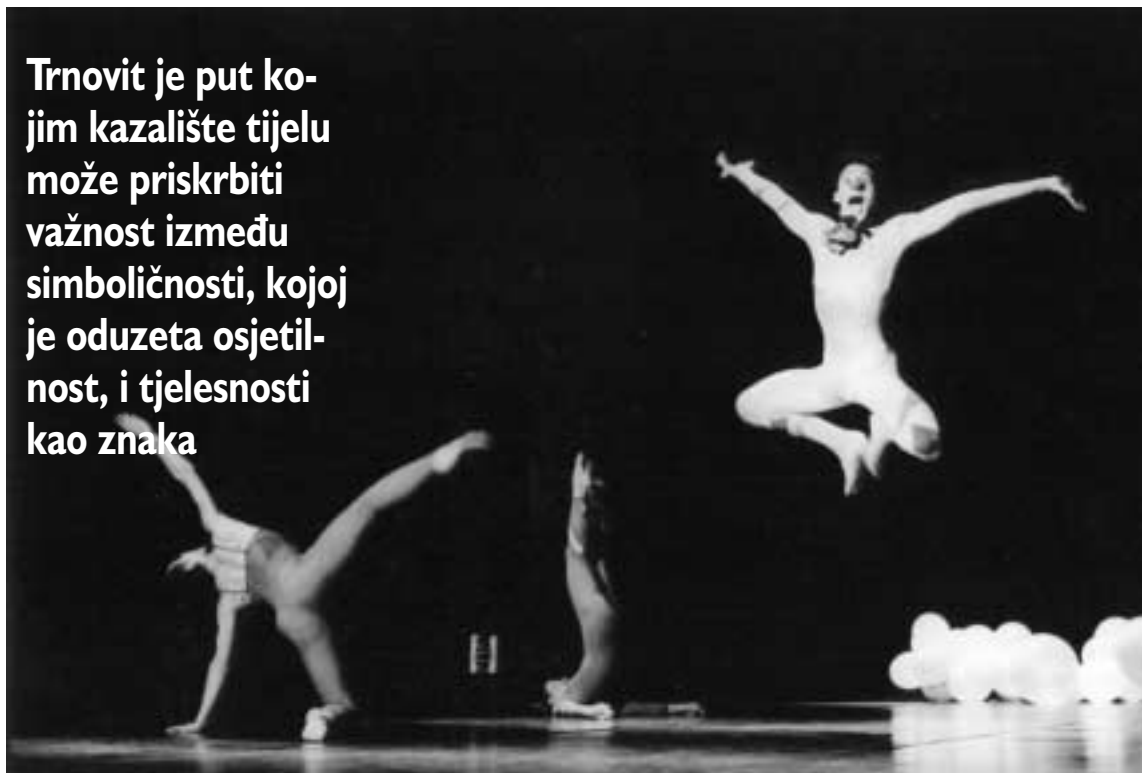
kao prva faza stvarnosti. Ovdje se radi o “potencijaciji realnosti”, “neprekidnome produciranju uvijek novih mogućnosti koje ne potiču realizaciju, koje imaju vlastitu vrijednost i svoj učinak, budući da ostaju mogućnosti.

općenito uzevši morala imati za cilj “srastanje komponenata mogućnosti”. Fetišu “pune” ispunjene sadašnjosti kao stvarnosti, odnosno indikativu nedostaje budućnost. Naprotiv, u kazalištu se takoreći moraju kultivirati ko-

razlikuje od onoga što zapravo fascinira. To je *punctum*, slučajan detalj, pojedinost, neobičnost na preslikanome koja se ne može racionalizirati, trenutak koji nije moguće definirati. Postdramsko kazalište gledatelja dovodi do ovoga *punctuma*: neprozirne vidljivosti tijela, možda trivijalne posebnosti, koju nije moguće shvatiti i koju smo nesposobni imenovati. Drastična je preobrazba koncepta kazališne komunikacije uz pomoć tijela. Gledatelj tijelo “susreće” manje kao informaciju, a više kao priopćenje, kao kad se za sile kaže da sebe priopćuju predmetu. Takva komunikacija više odgovara modelu “zaraze” kazalištem kao metafori za magijski način djelovanja kazališta, o čemu je maštao Artaud u *Kazalištu i kugi*. Komunikacija kao zaraza bacilom nije prenošene informacije, već je izjednačena s mimetskim stapanjem i “sudjelovanjem”. Moglo bi se reći da je dinamika, koja je nekoć održavala dramu kao oblik koji nagovještava protjecanje radnje, prešla u tijelo, u njegovo “banalno” postojanje. Zbiva se *autodramatizacija* fizisa. Impuls postdramskoga kazališta koji realizira intenziviranu prisutnost (“epifaniju”) ljudskoga tijela težnja je za *antropofanijom*. U paradigmi postdramskog teatra ipak ne može postojati “humanizam” ako se pod time razumijeva tvrdnja o nekakvu stvorenu idealu čovjeka kao takvog. Uvijek će se raditi o posebnom, određenom, realnom, pojedinačnom čovjeku, o nezamjenjivosti njegovih gesta, o njegovoj živosti u realnom vremenu, o ograničenom vremenu kazališta kao igre. Time pojedinačno na nov način postaje apsolutno, fizisu omogućava ekvivalent antičke teofanije. Tijelo, naprotiv, odbija dvosmislenu “vječnost” fiktivne egzistencije u reprezentaciji jer je zamjenjiva sa carstvom mrtvih. Iz ovog osnovnog stava proizlazi niz raznovrsnih slika tijela u novijem kazalištu koje sve upućuju na realnost radikalne potencijalnosti koja postoji u teatru, na *teatrealno*. ▣

Prevela s njemačkoga:
Gioia-Ana Ulrich

Trnovit je put kojim kazalište tijelu može priskrbiti važnost između simboličnosti, kojoj je oduzeta osjetilnost, i tjelesnosti kao znaka

nog koje se u kazališnoj situaciji obraća onom neplaniranom među tijelima, potencijalnom kao prijetećem oduzimanju, a istovremeno i obećanju priskrbljuju važnost, kao što poimajući uzvišeno misli Lyotard.

Potencijalna realnost

Ovo razmišljanje o postdramskoj slici tijela pronalazi novu građu u eseju književnog znanstvenika Michaila E. Epsteina, koji je objavljen u najnovijem izdanju časopisa *Lettre* i u kojemu se razvija pojam “potencijacija”. Još uvijek smo skloni, tvrdi se ondje, gledati na budućnost kao na prostor u kojemu dolazi do aktualizacije i realizacije, dok ideje, ideali, nacrti pripadaju području sadašnjosti. Zapravo se na taj način o budućnosti uvijek misli kao o budućoj sadašnjosti. Za razliku od toga valjalo bi izoštriti svijest i razviti je za dimenzije mogućnosti koje su vrijedne same po sebi. Potencijal, mogućnost, ne smije se shvaćati samo

Tome pripada “neispunjenost”, čak i “nemogućnost ispunjenja”, a budućnost bi uvijek bila ostavljena u konjunktivu.

Čini mi se da je kazalište izuzetno područje, praksa koja odgovara Epsteinovoj misli da se naše shvaćanje razvija od takozvanog indikativnog mišljenja te da se treba razvijati prema konjunktivnom. Epstein navodi: “Potencijacija je porast stupnjeva mogućnosti u samoj stvarnosti, proces preobrazbe činjenica u mogućnosti, teorija u hipoteze, tvrdnji u nagađanja”.

Takvo kazalište porasta stupnjeva mogućnosti koncept je koji odgovara mogućnostima postdramskog kazališta tijela. Mi zaista živimo u realnosti koja je u širem smislu potencijalna, više moguća nego stvarna. Nove virtualne realnosti najčvršće to izražavaju. Za kazalište, koje se shvaća kao otvoreni proces korištenja jezika koji otvara, a ne zatvara vrata potencijalima, od velike je važnosti činjenica da bi kultura

njunktivna iskustva koja nemaju za cilj prisvajanje jedne realnosti, jednog postojećeg, jednog znanja, jedne ideje, nego prostor neodređenosti i polilognog mnoštva za koje se u “postdramskom kazalištu” između ostalog predlaže ideja vječno virtualne “prikazivosti”, za razliku od, i oprečnog mu, svakog prikazivanja, a time i određivanja.

Komunikacija kao zaraza

Ako se postdramsko tijelo istakne svojom *nazočnošću*, a ne svojom sposobnošću da ima značenje, njegova sposobnost može svjesno poremetiti i *prekinuti* sve semioze koje bi mogle proizlaziti iz strukture, dramaturgije i jezičnog smisla. Njegova prisutnost zato uvijek predstavlja *smisaonu stanku*. Ono omogućuje pojavljivanje onoga što Roland Barthes u fotografiji naziva *punctum*. Obustavu “studiuma” (u značenju kakvo je u izrazu *sine ira et studio*, nešto poput revne marljivosti, želje za informacijama) on

Slavko Jendričko

Slavko Jendričko rođen je 1947. u Komarevu. Afirmaciju je stekao kao «pjesnik označiteljske prakse». Objavio je deset zbirki pjesama i nekoliko prijevoda izabranih pjesama (na slovenski i talijanski jezik). Prošle godine objavio je i izabrane pjesme *Orguljaš na kompjuteru*. Objavio je, također, i knjigu političkih eseja. Živi i radi u Sisku. Donosimo izbor iz njegova najnovijeg ciklusa *Zlatotisak*.

(priredio: Rade Jarak)

Krtica pod Aninim leđima

Nisam li ti rekla,
ne želim s tobom letjeti.
Crna nota,
u bundi od svjetlosti,
ne želim biti katedrala
– mjesto utopiji sebičnih usta.
U rovostanu
ja sam uzemljena jeka neba
pod tvojim lijepim leđima,
duž nasipa
krici odjeci krijesnica,
on te obližuje
sumpornim jezikom,
nerazgovijetno sanjaju
internet pošтари – ptice nebeske.

Krtica Jendričku:

Ne zatamnjuj moje ulaze,
smrt izgovaram drukčijim jezikom sunca,
tamniji, prepuni isprika, s turističkim pogledom u nebo,
ne tako ustrašeni,
mrtvi pjevaju u zlatotisku,
sjenica skakuće
u tiskari proljeća,
tko te je probudio iz sna
kada si imao
dvadeset godina
i besmrtni
mehanizam zaljublivanja:
oči jelena

Griješ

Voćnjak je sjaj forme,
šušketaње ljubavnika u travi,
poljubac je iluminator,
jabuke budi iz najdubljeg sna,
stoji mi do jutra,
shvatit ćeš mnogo kasnije,
jedini dokaz savršenstva onostrane arhitekture.

Nisam zaboravio,
polumjesec u zalazu,
sparušeno zlato krvi djevičnjaka,
dijete
koje smo dali
usmrtni
neće uzalud imenovati
more.

Sretne bolnice

Jendričko vježba umiranje,
zavodi jedine svjetiljke krijesnice,
ne,
one tebe ne ljube
i ne žele letjeti
u robijašnici jezika,
nismo mi za tebe,
sitna čudesa na dječjim zabavama,
mada si tako blizu korijenju trava,
možeš reći,
moji suncokreti moji terapeuti,
mogu zaključati sretne bolnice.

Kći, sažetak noći

Muzika zmija
u travi. U noći između 15. i 16. svibnja 1970.
naša tijela pužu u misiji ljubavi.
Bili su to odlučni trenuci
naših života. Krv boli kaplje kap po kap.
Sada ih prepoznajemo kao njezin početak, leži
u zlatu, maše rukom iz napisanog, muzika
zmija, sažetak očekivanog, nerazgovijetni strah,
posve je lako sada reći, svijetlimo
od krijesnica koje smo nas dvoje progutali.

Jendričkov psihogram

Oči pisca svjetlicaju u luci.

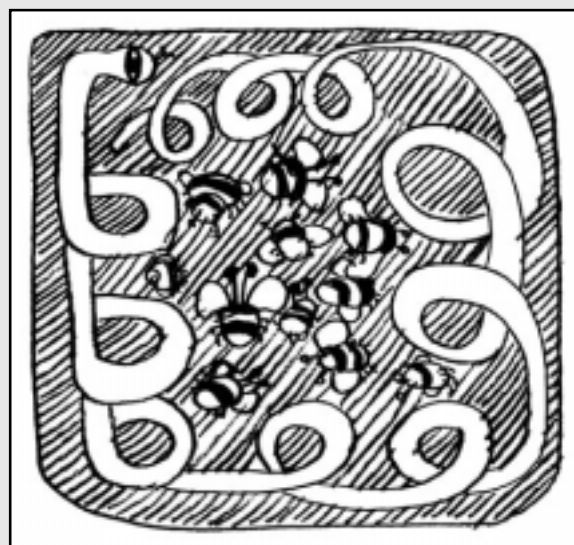
Dobro je,
Ponekad osjetiti svoju auru.

Ronilac u Kupi
prisposobiv je trperavom snivaču u svili;

Dublje u snu
jezikom
jače pritišćem rimski novčić
i izronim;

Neka ribe vježbaju
pristupni govor za Harona;

Ja ću tebi govoriti Lorelei,
skrij me u pramenu svoje kose.

Idol

Moj prijatelj pionir Krist
za dugih dosadnih svemirskih letova
čita baščansku ploču,
stidljiv jede uplakane jabuke.

Ne prije nego što stigne iznad Hrvatske
jer u plamenovima simbola
ima dovoljno sjajnih priča
za siromašne.

Gleda kroz prozor letjelice,
restoran se njiše na moru,
2000., Lea i ja brojimo sitniš za piće,
ljubimo se
dok on nestaje s horizonta,
ničeg nam nije dosta, nesanica, milovanja, halucinacija;
ima krvi u vodi ima
sretnih ptica s privremenim osjećajem uspjeha.

ukratk

Poezija

Dubravka Belas, A-62 za
Bordeaux, Naklada MD,
Zagreb, 2000

Rade Jarak

Dubravka Belas objavila je dosad dvije zbirke pjesama: *Nedovršena žena* i *A-62 za Bordeaux*, a upravo je objavljeno i nadopunjeno izdanje druge knjige. Nedovršenost je jedna od najvažnijih osobina poetike Dubravke Belas. Nedovršenost u smislu fragmentarnosti poetike i ujedno mobilnosti poetičkog instrumentarija prema percipiranju novih fenomena i osvajanju novih tema. Ipak, ta sloboda i te-

matska širina njezine poetike temelje se na nedostatku centralne svijesti unutar samog poetskog govora. U nedostatku narativnog težišta poetska se priča može disperzirati na puno manjih tema. Ona postaje objektivna i neutral-

na poput pogleda kamere, kao u francuskom *novom romanu*. Upravo zbog toga u zbirci ima nekoliko kratkih proza koje su vrlo blizu modelu ili kodu *novog romana*, te su njegov pomalo nostalglični *remake*.

Konceptualno gledano, pjesnički jezik Dubravke Belas vrlo je složen i ima nekoliko uporišta, nekoliko glavnih crta. Jedna od njih, doduše prilično rijetka, doslovno je opis snova. Fantazmagorični sadržaj i ustrojstvo rebusa vidljivo je u pjesmama *Američki san* i *Requiem za M.J.*, ali se sporadično pojavljuju i u drugim pjesmama. Kao opis najvažnije teme u njezinim tekstovima mogla bi se uzeti poznata Freudova opozicija *eros-thanatos*. U toj dijadi *thanatos* zauzima puno važnije mjesto, a *eros* – izražen najviše u kratkoj prozi *Dosada* – tek je jedna njegova podvrsta. Dakle, u psihološkom smislu, osnovna je karakteristika poetike Dubravke Belas tematiziranje

smrti. Riječ je o egzistencijalističkom prizivanju smrti kao sjene života, a na formalnoj razini o instrumentalizaciji smrti kao poente, kao klimaksa sadržajne strukture pjesme. Iako u zbirci ima desetak pjesama kojima je tema nasilna smrt, uglavnom životinja, ali i ljudi, kao ilustraciju prethodne teze uzet ću kratku prozu *Jutro*. Naracija teče vrlo objektivno, gotovo neutralno, povezujući niz svakodnevnih događaja i običnih detalja. Evo nekoliko reduciranih i grubih primjera: čuje se zujanje usisivača za prašinu, prolazi kamion koji sakuplja smeće, susjeda sluša operu. Međutim u zadnjem odlomku doznajemo da se objesila osoba koja je sve to percipirala. Čitatelj o njoj ne zna ništa, osim da je riječ o ženi. U tome je štoš čitave zbirke. Riječ je o dovođenju običnih, svakodnevnih, «laganih» stvari u vezu sa smrću.

Čest motiv putovanja, sadržan i u naslovu zbirke, nešto je umje-

renija varijanta tematizacije *thanatos*, a očito je da se radi o ključnoj metafori zbirke. Putovanje se može čitati kao surogat smrti, metafora za smrt. Riječ je o stalnom kretanju, brisanju prostorno vremenskog konteksta. Ali putovanje znači i očišćenje, traganje za novim.

Iako vrlo zanimljive, pune ritma i osjećaja za materiju jezika, sadržajno vrlo doradene, ove su pjesme napisane bez sudjelovanja središnje svijesti. Riječ je o marginalijama, o sporednim stvarima koje ne pogađaju samu bit problema. Poetičnost je Dubravke Belas izvan njezine egzistencijalne biti. *Thanatos* u njezinim pjesmama može biti i puka retorička figura. Pjesnikinja nam ostaje potpuna nepoznanica, strankinja u Camusovom smislu. Mi možemo jedino čitati njezine pjesme koje su zapravo fragmenti ili, kako sama autorica kaže, *kovčezni puni smrovljenih sati*. ▀

« OVA FOTOGRAFIJA JE SNIMLJENA NA PODRUČJU
REPUBLIKE HRVATSKE »

Fotograf: DRAŽEN ŠOKČEVIĆ – GALERIJA O.K.

**Bosiljko Domazet, rođen u Banjoj Luci, Bosanska 1b, 10. studenoga 1957.,
dokumentarnom fotografijom se bavi od srednjoškolskih dana**

Domazet